

Economisch - Statistische Berichten

50e JAARGANG - 28 JULI 1965 - No. 2501

De STICHTING „HET ZILVEREN KRUIS” is een instelling op het gebied van de ziektekostenverzekering, werkend op niet-commerciële basis. Zij is werkzaam over het gehele land. De verzekerden zijn over dertien afdelingen verdeeld. De centrale afdeling is te Leiden gevestigd.

Zij verzekert op individuele en collectieve basis tegen o.m. de kosten van: ziekenhuis- en sanatoriumverpleging, klinische en poliklinische specialistische hulp, ziekenvervoer, huisartsen-hulp, genees- en verbandmiddelen.

De STICHTING „HET ZILVEREN KRUIS” vraagt voor haar centrale kantoor een

DIRECTEUR

De gedachten gaan uit naar een econoom of jurist, doch ook diegenen, zonder universitaire vorming, die menen hun sporen op administratie-organisatorisch vlak verdiend te hebben, worden gaarne uitgenodigd hun sollicitatie in te zenden. De honorering zal plaatsvinden naar kennis, bekwaamheid en ervaring. De functie omvat onder meer het voorbereiden en uitwerken van vergaderingen, voorts het contact met de directeurs van de afdelingen en tenslotte het opstellen van een aantal, o.a. door het bestuur te bespreken rapporten. Dientengevolge is voor deze functie een flinke mate van tact en administratief inzicht, alsmede enige kennis der statistiek vereist. Hieruit vloeit voort, dat ervaring in en kennis van het (sociale) verzekeringswezen op prijs gesteld zal worden, doch geen absoluut vereiste is.

Belangstellenden wordt verzocht hun sollicitatie vóór 28 augustus 1965 in te zenden aan de voorzitter der Stichting, Drs. J. P. v. d. Reyden, Berlagestraat 21, Leiden.

Maak gebruik van de rubriek

„VACATURES”

voor het oproepen van sollicitanten voor leidende functies. Het aantal reacties, dat deze annonces ten gevolge hebben, is doorgaans uitermate bevredigend. Begrijpelijk: omdat er bijna geen grote instelling is, die dit blad niet regelmatig ontvangt en waar het niet circuleert!

Bij het
LANDBOUWSCHAP
 vacceert de functie van

SECRETARIS

van de Hoofdafdeling Sociale Zaken

Gegadigden naar deze functie worden uitgenodigd hun sollicitatie binnen tien dagen na verschijning van dit blad in te zenden aan de Algemeen Secretaris van het Landbouwschap, Raamweg 26, 's-Gravenhage, onder vermelding op brief en enveloppe van „sollicitatie secretaris”.

In beginsel wordt voorkeur gegeven aan academici met kennis van arbeidsrecht (incl. loonpolitiek), van vraagstukken van werkgelegenheid en arbeidsvoorziening alsmede van de organisatorische verhoudingen in de landbouw.

Deze functie vraagt ruime organisatorische capaciteiten.

De salariering is hiermede in overeenstemming.

ECONOMISCH- STATISTISCHE BERICHTEN

Uitgave van de
 Stichting Het Nederlandsch Economisch Instituut

Adres voor Nederland: Pieter de Hoochweg 118, Rotterdam-6.
 Telefoon redactie: (010) 25 29 39. Administratie: (010) 23 80 40. Giro 8408.

Bankiers: R. Mees en Zoonen, Rotterdam, Banque de Commerce, Koninklijk Plein 6, Brussel, postcheque-rekening 260.34.

Redactie-adres voor België: Dr. J. Geluck, Prieldreef 1, Dilbeek.

Abonnementen: Pieter de Hoochweg 118, Rotterdam-6.
 Abonnementsprijs: franco per post, voor Nederland f. 36,50 (studenten f. 25) per jaar.

Abonnementen kunnen ingaan met elk nummer en slechts worden beëindigd per ultimo van een kalenderjaar.

Losse exemplaren van dit nummer f. 1,25.

Advertenties: Alle correspondentie betreffende advertenties te richten aan de N.V. Koninklijke Nederl. Boekdrukkerij H.A.M. Roelants, Lange Haven 141, Schiedam, tel. (010) 26 02 60, toestel 908.

Advertentie-tarief: f. 0,40 per mm. Contract-tarieven op aanvraag. Rubrieken „Vacatures” en „Beschikbare krachten” f. 0,80 per mm (dubbele kolom). De administratie behoudt zich het recht voor om advertenties zonder opgaaf van redenen te weigeren.

COMMISSIE VAN REDACTIE: L. H. Klaassen; H. W. Lambers;
 P. J. Montagne; J. Tinbergen; A. de Wit.
 Redacteur-Secretaris: A. de Wit.

COMMISSIE VAN ADVIES VOOR BELGIË: F. Collin; J. E. Mertens
 de Wilmars; J. van Tichelen; R. Vandeputte; A. J. Vlerick.

De sociale herkomst van studenten

In welke mate is er sprake van een „democratisering” van het wetenschappelijk onderwijs? Een nieuwe publikatie van het C.B.S. over o.m. de sociale herkomst van studenten, ditmaal over het tijdvak 1961/’62, verstrekt terzake feitelijke kennis ¹⁾.

De tabel doet zien dat in de periode 1954-1961 de sociale herkomst niet ingrijpend is gewijzigd. Het aandeel van het lager milieu nam slechts in geringe mate toe, i.c. van 7 naar 9 pCt. van het aantal studenten. Deze mutatie van 2 pCt. werd gelijkelijk verdeeld over het hoger en middelbaar milieu met een teruggang van resp. 47 naar 46 pCt. en van 46 naar 45 pCt. De procentuele samenstelling van de eerstejaars van 1961 was enigszins anders met 11, 41 en 47 pCt. voor resp. het lager, hoger en middelbaar milieu.

Een differentiëring naar universiteiten en hogeschool resulteerde in een aandeel van meer dan 50 pCt. van het hoger milieu bij vrijwel alle universiteiten. Het hoogste percentage, nl. van 61 in 1961/’62, registreerde Leiden; bij de eerstejaars betrof dit echter een lager getal: 56 pCt. (51 pCt. bij de mannelijke studenten). Het geringste aandeel van het hoger milieu ontving De Katholieke Universiteit te Nijmegen met een percentage van 34. Deze instelling noteerde met de Vrije Universiteit tevens het grootste percentage voor het lager milieu (10 pCt.). Merkwaardigerwijze boekten alle hogescholen percentages voor

het hoger milieu van minder dan 50, zowel bij het totaal aantal studenten als bij de eerstejaars afzonderlijk. In Delft, Rotterdam, Wageningen, Tilburg en Eindhoven beliepen de percentages bij de eerstejaars resp. 37, 32, 33, 30 en 22; voor het lager milieu resp. 13, 15, 6, 12 en 19.

Naar de verschillende studierichtingen kwamen van de studenten in de economische wetenschappen 42 pCt. uit

een hoger, 49 pCt. uit een middelbaar en 8 pCt. uit een lager milieu. Bij de eerstejaars beliep dit resp. 38, 50 en 12. Hoge percentages uit het hoger milieu werden geregistreerd bij de rechtsgeleerdheid met 70 en 65 bij resp. alle jaargangen en eerstejaars. Slechts 5 pCt. van de eerstejaars kwam hier uit een lager milieu. Bij de technische wetenschappen beliep het aandeel van dit milieu voor de twee categorieën van jaargangen resp. 12 en 15 pCt. Het percentage van 12 was het hoogste van de onderscheiden studierichtingen, dat van 15 bij de eerstejaars werd alleen geëvenaard bij de godgeleerdheid.

Het C.B.S. onderzocht ook uitvoerig de herkomst uit een „academisch milieu”, nl. het aandeel van de studenten waarvan de vader een academische opleiding voltooide. Van alle studenten was dit aantal gedaald van 26 pCt. in 1954/’55 tot 23 pCt. in 1961/’62. Bij de eerstejaars was er een daling van 27 naar 20 pCt.; in de economische wetenschappen van 15 naar 9 pCt.

Interessant was voorts de constatering dat de „vaderbinding” bij een „B-studie” groter is dan bij een „A-studie”. Zonen van vaders met een A-studie vertoonden een geringere „studietrouw” t.o.v. deze studie.

M. H.

De studenten ^{a)} naar sociaal milieu, per 100 studenten
(1954/’55, 1958/’59 en 1961/’62)

	1954/’55	1958/’59	1961/’62
Totaal b) abs.	25.985	31.866	40.218
pCt.	100	100	100
Hoger milieu	47	49	46
Academische beroepen	15	15	15
Hoogleraren en leraren	7	7	7
Fabrikanten en hogere leidinggevendenden	25	27	24
Middelbaar milieu	46	43	45
Gesalarieerden	23	23	24
Administratief- en technisch personeel	16	17	19
Onderwijzers	7	6	5
Zelfstandigen	22	20	21
Agrariërs	5	5	6
Winkeliers en ambachten	18	15	15
Lager milieu	7	8	9
Arbeiders	4	5	6
Overigen	3	2	2

a) Uitsluitend studenten van Nederlandse nationaliteit beneden 35 jaar.
b) Incl. onbekend milieu; de verhoudingscijfers zijn berekend van het totaal aantal studenten, excl. onbekend milieu.
Opn: Door afrondingen van het voorkomen dat totaalcijfers niet geheel overeenstemmen met de som der onderscheidene posten.

¹⁾ „De sociale en regionale herkomst der studenten bij het wetenschappelijk onderwijs 1961/’62”, 57 blz., f. 8,50.

INHOUD

	Blz.		Blz.
De sociale herkomst van studenten, door Drs. M. Hart	687	De uitgaven voor het wetenschappelijk onderwijs, door Drs. P. A. de Ruiter	698
De goud-wisselstandaard (II), door Prof. Dr. Ir. J. Goudriaan	688	De Duitse zeevisserij, door L. J. M. van den Berk	699
Gist en spiritus, door Prof. Dr. C. Goedhart	691	I n g e z o n d e n s t u k :	
Betwiste beleidsnorm, door Drs. A. M. Dierick ..	692	De investeringen in de verkeerssector, door Drs. H. Bosma met een naschrift van Drs. M. Hart	700
Nablussen, door Prof. Dr. A. Heertje en Drs. R. Schöndorff	694	Mededelingen voor economen	701
Statistiek en het investeringseffect van het E.E.G.-landbouwbeleid, door Ir. P. C. van den Noort ..	695	Geld- en kapitaalmarkt, door Prof. Dr. C. D. Jongman	701

De goud-wisselstandaard: monetair onbetrouwbaar, politiek onaanvaardbaar

Vorbereiding van een internationale grondstoffenvaluta is urgent ter stabilisatie
van... de goud-wisselstandaard

(II)

5. Het I.M.F. of: de dadels van Hassan zijn driemaal groter dan ze zijn!

Hassan verkocht dadels in de straten van Damascus. Zo begint de negende geschiedenis van Gezag in de Minnebrievens van Multatuli. Hassan kwam tot grote welvaart en macht, dank zij de onbegrijpelijke en succesvolle roep van zijn reclamevogel. Hassans nageslacht leeft nog.

5. 1. In januari 1956 besloot de Uitvoerende Raad (Executive Board) van het I.M.F. \$ 200 mln. goud te verkopen aan de Verenigde Staten tegen afgifte van Amerikaans schatkistpapier met een looptijd van 93 dagen. Het I.M.F. bedong een recht van wederinkoop van het goud bij expiratie van de looptijd tegen dezelfde prijs als bij de verkoop ¹⁾. Deze uitzonderlijke transactie is in het besluit gemotiveerd door de cumulerende verliezen van het I.M.F. en door het feit, dat de uitgaven van het I.M.F. voor het grootste deel geschieden in dollars. Het verlies over 1955 was \$ 3,56 mln.; het totale verlies sinds zijn oprichting \$ 13,14 mln. Het is begrijpelijk dat een extra bron van inkomsten van \$ 6 tot 8 mln. bijzonder welkom was.

Evenwel: in hetzelfde jaar 1956 kwam de kentering; het I.M.F. vertoonde een batig saldo van \$ 2,81 mln. ex het inkomen uit de belegging. Sindsdien ging het steeds voorspoediger. Het jaar 1957 gaf een batig saldo van bijna \$ 12 mln., zodat alle vroegere verliezen waren ingehaald; 1958 gaf \$ 18,5 mln. en zo voort. Met uitzondering van 1960 dat slechts \$ 5,3 mln. opleverde, gaf elk jaar een batig slot van \$ 10 tot 20 mln. en soms nog meer. De gecumuleerde winsten — steeds ex inkomen uit beleggingen — staan in de balans per 30 april 1964 op niet minder dan \$ 116,5 mln.

Gezien deze getallen is het minder begrijpelijk, dat de Uitvoerende Raad van het I.M.F. in juli 1959 met een korte verwijzing naar het besluit van januari 1956 besloot het bedrag aan goud te verhogen van \$ 200 mln. tot \$ 500 mln. en tegelijk de looptijd van de belegging te verlengen van 93 dagen tot 12 maanden. En het is onbegrijpelijk dat dezelfde Raad eind november 1960 besloot om het bedrag aan goud nogmaals te verhogen en wel tot \$ 800 mln. Om weer met Multatuli te spreken: dit is zo gebleven tot op deze dag.

Het curieuze feit doet zich dus voor dat de Amerikaanse bijdrage tot de goudvoorraad van het I.M.F. belangrijk kleiner is dan zij behoort te zijn. De nu nog geldende Amerikaanse quote in het I.M.F. is \$ 4.125 mln.; hiervan behoort een kwart, dus \$ 1.031 mln., te zijn gestort in goud. In werkelijkheid heeft Amerika per saldo slechts \$ 1.031 mln. — \$ 800 mln. = \$ 231 mln. aan goud gestort,

¹⁾ Voor deze en volgende gegevens zie „Selected Decisions of the Executive Directors I.M.F.“, Washington 1963, blz. 105 e.v.; International Financial Statistics, Tabel V of VI en Annual Reports I.M.F.

dus omstreeks 22,5 pCt. van zijn verplichte bijdrage. Hassan is overtroffen door zijn nageslacht. *De gouden dadels, waar Amerika zijn stemrecht en trekkingsrecht aan ontleent, zijn ruim viermaal groter dan zij zijn.*

Het kan nog beter. Als in de loop van dit jaar de verhoging van de I.M.F.-quoten bij meerderheid is aanvaard dan stijgt de Amerikaanse quote tot \$ 5.160 mln. Dit bedrag eist een storting aan goud van één kwart, d.i. \$ 1.290 mln. Voor Amerika evenwel is een speciale regeling gemaakt die hierop neerkomt, dat „approximately” \$ 250 mln. aan goud door het I.M.F. als direct opeisbaar deposito geplaatst wordt op naam van de Verenigde Staten. De netto bijdrage aan goud door Amerika belooft dan \$ 1.290 mln. — \$ 800 mln. — \$ 250 mln. = \$ 240 mln., dus slechts een luttele \$ 9 mln. meer dan het tegenwoordige bedrag. Het stortingspercentage voor goud daalt dan tot de verhouding 240 tot 1.290, hetgeen neerkomt op 18,7 pCt. *De Amerikaanse gouden dadels zijn dan ruim vijfmaal groter dan ze zijn.*

Voor „het financiële centrum van de wereld” is dit een machtige prestatie.

Ik hoop dat de lezer zich ervan bewust is dat nu de \$ 800 mln. en tegen het eind van het jaar de \$ 1.050 mln. goud, verschuldigd aan het I.M.F., kalmjes meetellen in de monetaire goudvoorraad van Amerika, *zonder dat bij elke opgaaf van de Amerikaanse goudvoorraad uitdrukkelijk wordt vermeld dat op deze bedragen een recht van terugkoop rust bij het I.M.F.*

Dit is niets nieuws; de Engelsen kenden deze techniek al in de zomer van 1931 (zie onder 1 in het vorige artikel). „The Economist” noemde de beoogde manoeuvre met de \$ 250 mln. goud dan ook „double counting of gold”, „an ingenious and eminently sensible extension of credit-pyramiding to gold itself” ²⁾. *De monetaire goudvoorraad van de Verenigde Staten is dus al ettelijke jaren \$ 800 mln. groter dan hij is en deze voorraad wordt tegen het einde van dit jaar \$ 1.050 mln. groter dan hij dan zal zijn.*

Wij gaan verder met voorbeelden van de Hassan-stijl.

5. 2. *De internationale liquiditeit van elk land is groter dan ze is. De nationale reserves zijn groter dan ze zijn.* In augustus 1964 besloot de Raad van het I.M.F. om trekkingen binnen de zgn. goudtranche automatisch te maken, d.w.z. elk lid kan vrijelijk beschikken over vreemde valuta te zijner keuze zolang het bedrag beneden zijn goudquote blijft (al dan niet in goud gestort, zie boven) gecorrigeerd in verband met de toe- of afname van zijn valuta in het I.M.F.

De leiding van het I.M.F. was al enige tijd op dit besluit vooruitgelopen. Op 27 maart 1964 zei de Deputy Managing Director van het I.M.F., Mr. Southard: „a member can regard the use of the gold-tranche..... as being in substance no different from the use of its own gold and

²⁾ „The Economist”, 6 maart 1965, blz. 1046.

foreign-exchange reserve and that it can therefore include the gold-tranche drawing right in its reserves" ³⁾. Het jaarverslag 1964 (voorbericht van 2 juli 1964) zegt het nog wat sterker: „In order that the Fund's investment (bedoeld is de belegging van de leden in het I.M.F.) should in fact increase unconditional liquidity, *it would be essential*, that the members treat the resulting liquid claims on the Fund as reserves" ⁴⁾.

Het volstrekt verwerpelijke van deze gedachtengang zit natuurlijk in het feit, dat aan een trekking (automatisch of niet-automatisch) op het I.M.F. een *verplichting tot terugbetaling is verbonden, met een maximum looptijd van drie tot vijf jaar*, terwijl deze verplichting bij het bezit van eigen reserves in goud of deviezen van nature ontbreekt. Vermeldt men deze verplichting tot terugbetaling op de andere zijde van de balans, dan ziet men onmiddellijk dat van vermeerdering van reserves geen sprake is. Tot dusver is, zover ik weet, Zweden het enige land dat de funeste aanbeveling van het I.M.F. heeft opgevolgd, voor het eerst per eind november 1964.

Het zou evenwel onrechtvaardig zijn om de indruk te wekken, dat deze vreemdsoortige manipulaties uitsluitend voorkomen in de wereld van het internationale geld- en kredietverkeer. Men vindt talrijke overeenkomstige gevallen in de Angelsaksische en met name in de Amerikaanse bedrijfsliteratuur en -praktijk. Ik noem er maar enkele.

5. 3. *De winsten zijn hoger dan ze zijn.* Een illustratie van deze stelling vindt men de laatste tijd in de jaarverslagen van de N.V. Philips' Gloeilampenfabrieken. In het verslag over 1964 bijv. leest men op blz. 23:

Netto winst 1964	f. 405 mln.
Bij toepassing van de in de Verenigde Staten geldende grondslagen moet dit bedrag worden verhoogd met	f. 88 mln.
Herleide netto winst	f. 493 mln.

Over 1963 was de winst van Philips' f. 366 mln. en de schijnwinst voor de Amerikaanse aandeelhouders f. 43 mln. Het verschil vloeit in hoofdzaak voort uit de koppige weigering van Amerikaanse deskundigen om kostprijsberekening op basis van vervangingswaarde te aanvaarden in een milieu van chronische inflatie zoals dit na 1945 in vrijwel alle landen bestaat. De United Steel Corporation heeft het in 1947 geprobeerd en moest bakzeil halen ⁵⁾.

³⁾ „International Financial News Survey", 3 april 1964, blz. 116.

⁴⁾ „1964 Annual Report I.M.F.", blz. 39. Cursivering van mij. Zie ook blz. 26, waar de voor de hand liggende onderscheiding tussen „owned reserves" en „borrowing facilities" openlijk wordt verworpen. De leerlingen van Hassan hebben hem ver overtroffen.

⁵⁾ Meer uitvoerige gegevens in mijn brochure over: „De administratieve verwerking van veranderingen in prijsniveaus", 's-Gravenhage 1958.

5. 4. *De kostprijzen zijn lager dan ze zijn.* De reclame, kort na 1945 in Engeland gemaakt voor „Marginal Costing" en de laatste jaren in Amerika voor „Direct Costing", betekent alleen maar dat men het vaste kostenaandeel uit de calculatie weglaat. Wijlen Limperg heeft deze primitieve en geheel verouderde techniek zo afdoende bestreden, dat ik er niets aan heb toe te voegen ⁶⁾.

5. 5. *De vereiste bijdragen aan pensioenfondsen zijn minder dan ze zijn.* Elk pensioenfonds welks uitkeringen niet gebaseerd zijn op het „money purchasing principle", maar op de lonen en salarissen in een korter of langer tijdvak voorafgaand aan de datum van pensionering, vertoont een plotselinge stijging in de vereiste premiereserve op het ogenblik van een loonsverhoging. De soliede methode is om deze stijging onmiddellijk te voldoen in een extra storting ineens door de onderneming. De in Engeland enkele jaren geleden uitgevonden „aggregate cost funding method" betekent dat men de kosten van dit incidentele tekort verdeelt over de toekomst. Bij voortgezette inflatie kan men zich voorstellen tot welke onmogelijke bedragen de vereiste premies dan gaan stijgen.

5. 6. *De tekorten op de Amerikaanse staatsbegroting zijn kleiner dan ze zijn.* Over de jaren 1955 - 1963 hebben de in januari ingediende begrotingen het tekort te laag geraamd met een gemiddeld bedrag van \$ 3,9 mrd. per jaar ⁷⁾. Men ziet dat de fouten van de Hassan-Coué-politiek steeds in dezelfde richting wijzen en dus allemaal cumuleren in ondermijning van de soliditeit.

6. Art. XIX van de Articles of Agreement van het I.M.F. geeft een duidelijke definitie van monetaire reserves. Clausule (a) zegt dat dit zijn „net official holdings of gold and convertible currencies". Clausule (e) zegt „reserves shall be calculated by deducting from its central holdings the currency liabilities to ..... central banks ..... together with similar liabilities to other official institutions and other banks etc." ⁸⁾. Dit zijn allemaal voortreffelijke bepalingen. Desalniettemin heeft de „staff" van het I.M.F. het bestaan om in zijn studie van 1958 over „International Reserves and Liquidity" op blz. 14 te laten drukken:

„International reserves are here taken to be a country's official holdings of gold .... and foreign exchange assets on a gross basis i.e. without taking account of short-term liabilities, that might be considered to be offsetting. This is the most usual and at the same time the most practicable definition of international reserves and the only one that can be used to deal with many countries over extended periods of time".

⁶⁾ Prof. Dr. Th. Limperg: „De gevaren van de leer der marginale kostprijs-calculatie", Purmerend 1950.

⁷⁾ „The American Bankers Association. Department of Economics and Research". Comment on the President's 1964 Economic Report, februari 1964, blz. 11.

⁸⁾ Cursivering van mij.

(I. M.)

N.V. SLAVENBURG'S BANK

De definitie van monetaire reserves gegeven in de grondwet van hun werkgever is dus koudweg door het personeel buiten werking gesteld. Maar ieder zal voor zich zelf wel uitmaken welke definitie hem het beste past. En elk lid van het I.M.F. heeft niet alleen het recht, maar ook de plicht ervoor te zorgen, dat de grondwet van het I.M.F. stipt wordt nageleefd.

Het I.M.F. behoort dus statistieken van de internationale liquiditeit te publiceren, waaruit duidelijk blijkt, dat vol-
daan is aan de elementaire gelijkheden:

In de gesloten wereldhuishouding is de som van alle kortlopende buitenlandse vorderingen gelijk aan de som van alle kortlopende buitenlandse schulden.

De algebraïsche som van alle papieren liquiditeiten is nul.

En voor de laatste jaren zou men daar met voordeel aan kunnen toevoegen:

Het liquiditeitssaldo, niet alleen van het Verenigd Koninkrijk, maar ook van de Verenigde Staten, is negatief.

Men behoeft voor dit laatste de op blz. 63 van bovengenoemd rapport van 1958 gegeven statistiek van de netto reservepositie van de Verenigde Staten, eindigend met het jaar 1957, slechts voort te zetten tot vandaag.

Het is stellig een ijdele hoop om van het I.M.F. dit soort duidelijke statistieken te verwachten. Wanneer men nog in het laatste jaarverslag leest (blz. 26), dat er geen onderscheid gemaakt moet worden tussen eigen en geleende reserves... Het heeft ook weinig nut hierover te discussiëren. Men moet precies als de N.V. Philips zijn eigen weg gaan.

De zaak is van ontzaglijke betekenis. De eerste voorwaarde voor goede bestuurbaarheid van een groot en wijdvertakt bedrijf is een betrouwbare en uniforme administratie van de hoogste soliditeit. *De eerste voorwaarde voor een gezonde wereldhuishouding is een betrouwbare en overzichtelijke boekhouding van de internationale liquiditeit.*

De vereiste grondstoffen zijn reeds aanwezig in de International Financial Statistics (I.F.S.) van het I.M.F. en in een aantal aanvullende periodieke publikaties. Maar de I.F.S., lopend van Afghanistan tot (binnenkort) Zambia, zijn, afgezien van principiële bezwaren, te omvangrijk om voor dit doel bruikbaar te zijn. De boekhouding kan voorlopig gerust beperkt blijven tot de leden van de Groep van Tien plus Zwitserland plus een samenvatting in een of meer groepen van de ontwikkelingslanden. Voor elk land en elke groep heeft men nodig een *liquiditeitsrekening* per maand of kwartaal in de eenvoudige vorm zoals gegeven in paragraaf 3 en 4 en *sluitend op een liquiditeitsbalans* per begin- en per einddatum van elke periode.

Het komt mij voor, dat hier een taak ligt voor het Nederlandsch Economisch Instituut te Rotterdam, in de eerste opzet bijgestaan door een van de voortreffelijke accountantskantoren, die men ruimschoots in Nederland vindt. Nederland staat op het gebied van soliede en praktisch bruikbare bedrijfsadministratie internationaal aan de spits⁹⁾. Deze zelfde deugden zijn vereist in de internationale boekhouding.

Men moet de berekeningsmethode standaardiseren en duidelijk vermelden hoe men, uitgaande van de publieke documenten, tot de finale cijferopstelling is gekomen. Dubia behoort men op te lossen door steeds de veilige kant te kiezen. De nu veel te grote post „Statistische verschillen” dient men dus steeds kort te verrekenen. Dit komt hierop neer dat men het saldo van het korte verkeer eenvoudig berekent als sluitpost op de drie andere posten die elk voor zich met veel groter nauwkeurigheid bekend zijn dan voor het korte verkeer ooit mogelijk zal zijn; een techniek reeds toegepast door De Nederlandsche Bank in zijn „Overzicht van Betalingsbalansen”¹⁰⁾.

Alleen moet men hier nog bij in aanmerking nemen dat een groot deel van de korte vorderingen, zoals met name bankkredieten verstrekt aan industriële ondernemingen in het buitenland, in feite niet liquide zijn; niet de formeel-juridische structuur maar de materiële bedrijfseconomische werkelijkheid moet beslissend zijn.

Als men op deze manier de liquiditeitsrekeningen zo ver mogelijk in het verleden berekent en daar telkens de liquiditeitsbalansen uit afleidt zal men vermoedelijk tot een veel hoger bedrag aan particuliere korte vorderingen tegen de sleutelvaluta komen dan nu in de officiële statistieken verschijnt.

Een dergelijke gezaghebbende publikatie in de Engelse en Franse taal zou internationaal een goede afzet vinden en, eenmaal georganiseerd, met betrekkelijk weinig moeite en kosten kunnen worden bijgehouden. Deze overzichtelijke statistieken zouden ook een belangrijke stoot geven aan een zekere mate van popularisatie van het internationale geldvraagstuk.

En voor een goede oplossing van de tegenwoordige moeilijkheden is een streven naar altijd verder gaande popularisatie op grond van betrouwbare en overzichtelijke gegevens een volstrekt vereiste. Het is een eis van democratie om de publieke zaak publiek te behandelen en dus de daartoe vereiste gegevens voor publieke behandeling geschikt te maken. Deze eis geldt en blijft gelden voor elke maatregel op internationaal monetair gebied, welke „oplossing” men ook kiezen moge. *(wordt vervolgd)*.

Pretoria.

Prof. Dr. Ir. J. GOUDRIAAN.

⁹⁾ Dit inzicht wordt gedeeld door de Amerikaan P. Grady. Op het internationale Accountantscongres in New York (september 1962) zei hij: „The accounting practices in Europe, particularly in The Netherlands have been considerably in advance of those in the United States in the recognition of current costs, including price-level changes with respect to fixed assets”.

¹⁰⁾ Verslag 1964, blz. 62. noot 4.

(I. M.)

BELEG INTERNATIONAAL

BELEG IN InterUnie

BELEG INTERNATIONAAL

BELEG INTERNATIONAAL

BELEG INTERNATIONAAL

N.V. Internationale Beleggings Unie „Interunie”, Postbus 617, Den Haag

Gist en spiritus

In „E.-S.B.” van 30 juni 1965 hebben Heertje en Schöndorff een „joint product” op tafel gelegd in de vorm van een tweetal artikelen, onder de titels „Gistend beleid” en „Gistende norm”. Heertje lijkt, in aansluiting aan passages in zijn oratie, de spiritus-brand te willen steken in het heilige huisje van de Nederlandse structurele norm inzake een overschot op de lopende rekening van de betalingsbalans; Schöndorff lijkt voorzichtiger door alleen wat gist in de gedachtenstroom te gooien met een pleidooi voor het onderkennen van een structurele component in de zgn. incidentele kapitaalimport.

Beide beschouwingen wekken de suggestie dat het tijd zou worden, te breken met het nastreven van een normatief overschot op de lopende rekening terwille van de zgn. structurele kapitaalexport. Beide beschouwingen komen op een bijzonder ongelukkig moment, nl. een tijdstip waarop de kans groot is dat zich een begin van een belangrijke kentering aftekent in de verhoudingen in het kapitaalverkeer tussen West-Europa en de Verenigde Staten. Na een 10-jarige periode waarin een omvangrijke, blijkens het Amerikaanse betalingsbalanstekort in hoofdzaak inflatoir gefinancierde, stroom van Amerikaanse investeringen een impuls aan de Europese expansie heeft toegediend, die heeft bijgedragen tot een Europese loonexplosie, stellen de Verenigde Staten pogingen in het werk, die stroom in te dammen. Aan een fundamentele aanpak zijn de Amerikanen nog niet toe, maar wij mogen er niet op rekenen dat — hoe dan ook — de Verenigde Staten de onevenwichtigheid op enigszins gelijke schaal als in het recente verleden zullen laten voortduren. Wanneer dan een land als het onze blijft pretenderen, een bijdrage te willen leveren aan de ontwikkelingshulp, het restant van zijn buitenlandse overheidsschuld te willen aflossen en bovendien het eigen bedrijfsleven niet te bemoeilijken in de financiering van de expansie van de internationale activiteiten, is vasthouden geboden aan een beleidsdoelstelling, die beoogt met inachtneming van dit alles bij te dragen aan een structureel evenwichtige ontwikkeling in nationaal en internationaal verband.

Heertje betoogt dat de spanning op de arbeidsmarkt vermoedelijk minder zou zijn geweest, wanneer er overeenkomstig de wat hij noemt „Holtrop-norm” t.a.v. 1 à 2 pCt. lopende-rekening-overschot meer structurele kapitaalexport zou hebben plaatsgevonden. Schöndorff laat zien dat het structurele kapitaalverkeer over 1954 — 1964 ad ca. 1 pCt. van het nationaal inkomen nagenoeg het saldo van de lopende rekening over die periode heeft opgeslokt. Dit is alles juist, maar kan niet leiden tot enigerlei bedenking inzake de structurele norm als zodanig. Heertje spreekt de verwachting uit, dat althans in het jaarverslag van De Nederlandsche Bank de formulering van de „norm” zodanig zal vervagen dat het karakter van norm voor het beleid verdwijnt. Het is te hopen dat dit, vooral ook op regeringsniveau, niet het geval zal zijn. Het gestelde over het niet halen van de structurele kapitaalexport-norm kan alleen dienen om te illustreren hoe moeilijk het is, in een conjunctureel onevenwichtige wereld, waar de bruto kapitaalexport ten dele wordt gecompenseerd door een stroom van niet permanent te verwezenlijken directe buitenlandse investeringen in eigen land (het zijn de *netto* cijfers inzake het structurele kapi-

taalverkeer waarop H. en S. zich baseren), zich telkenmale in het beleid aan te passen aan de conjunctuur. Het tast de structurele beleidsnormen inzake een voldoende overschot op de lopende rekening niet aan.

Dit laatste geldt ook voor het betoog van Heertje dat wellicht de „loonknal” van 1963 achterwege zou zijn gebleven, wanneer men sinds 1956 de lonen regelmatig zou hebben verhoogd. Een niet in de pas lopen met een internationale looninflatie kan altijd leiden tot explosies als wij hebben beleefd. Een voorop lopen in de looninflatie zou leiden tot de gevaren, waarop in het C.E.P. terecht is gewezen: aantasting van uitvoer en investeringen en dus van de economische groei, n'en déplaise het optimisme van Heertje die in een kritische opmerking over deze waarschuwing van het Planbureau blijkbaar veronderstelt dat zelfs dan de groei van de productie onder invloed van diepte-investeringen zou worden gestimuleerd. De meergenoemde structurele norm wordt door deze conjuncturele aanpassingsmoeilijkheden in een onevenwichtige wereld niet aangetast.

Schöndorff komt aan de hand van de cijfers over 1954 — 1964 tot de conclusie dat er ondanks het opsoepieren van het overschot op de lopende rekening door de netto structurele kapitaalexport toch een belangrijk positief saldo op de totale rekening was, blijkbaar toe te schrijven aan het zgn. incidentele kapitaalverkeer (in hoofdzaak effectenverkeer). Hij meent dat de daardoor ontstane „ophoping van liquiditeiten” de „reële sfeer onder druk zet” en dat dit niet past in de doelstellingen van het monetaire beleid. Ik dacht, dat de liquiditeitsafstroming, die het ons land heeft mogelijk gemaakt, uit het incidentele kapitaalverkeer een aanwas van de gouden deviezenreserve te putten, juist heel goed in het monetaire beleid paste. En ook dacht ik, dat het incidentele, bijzonder grillige, karakter van het effectenverkeer juist een argument kan opleveren om die aanwas van de reserves te beschouwen als een noodzakelijke buffer om een omgekeerde beweging op te vangen. Zo niet evenwel Schöndorff, die — in 1965, het jaar waarin de Amerikaanse maatregelen de verhoudingen ingrijpend veranderen — uit de ervaringen van de afgelopen 10 jaren meent te mogen concluderen tot een structurele component in onze incidentele kapitaalimport via het effectenverkeer en die visie tracht te rechtvaardigen door de overweging dat het verschil in levensstandaard tussen Europa en Amerika voorshands zal blijven leiden tot grotere winstverwachtingen t.a.v. Europa dan t.a.v. Amerika. Langs welke wegen de Verenigde Staten ook het evenwicht in hun betalingsbalans zullen herstellen, in ieder geval lijkt het niet verantwoord, een beleid hier te baseren op een permanente stroom van tot dusver als „incidenteel” aangemerkte kapitaalimport.

Wel wat bont maakt Schöndorff het, wanneer hij in twijfel trekt of het aanvaardbaar is „dat de rijke landen het overschot dat zij in het lopend verkeer met de arme landen hebben verkregen, in de vorm van kapitaalexport met een royaal gebaar aan de arme landen teruggeven” en dan de „trade-not-aid”-slogan als „alternatief” noemt: minder kapitaalexport naar en meer goederenimport uit arme landen. Wanneer de rijke hulp wil verlenen aan de arme en niet kan volstaan met technische hulp in de

ruimste zin van het woord, zal hij leningen en/of cadeaus moeten geven uit zijn goederenrijkdom en dus zijn bestedingen moeten beperken om ruimte te maken voor een exportoverschot in zijn verhouding tot de armlastige. De suggestie dat hier van „teruggeven” van enig ten laste van de arme genoten „voordeel sprake zou zijn, kan niet anders dan geestesverwarrend werken. Waarvoor dient kapitaalexport naar arme landen anders dan om deze landen tot een importsurplus in staat te stellen? Akkoord met het „trade”-argument voor zover het gaat om vermindering van importrestricties ten bate van de ontwikkelingslanden; maar daarnaast blijft het „aid”-argument van kracht, voor zover het mogelijk blijkt op zinvolle wijze kapitaal te exporteren naar ontwikkelingslanden, zonder dat het bij gebrek aan rationele aanwendingsmogelijkheden op rekeningen in Brussel of New York blijft staan.

Hoe men de norm ten aanzien van het noodzakelijke structurele overschot op onze lopende rekening van de betalingsbalans kwantificeert, hangt voor een niet onbelangrijk deel af van het beleid t.a.v. de omvang van de ontwikkelingshulp. Maar enigerlei norm van deze aard

past in het Nederlandse structuurbeleid. Van de meest fundamentele betekenis voor de structurele norm inzake het nationale overschot van besparingen boven investeringen is het beleidsinstrument dat in de beschouwingen van H. en S. slechts zeer terloops wordt genoemd: het budgettaire beleid van de centrale overheid. De hoofdschotel van hun beschouwingen wordt ingenomen door de monetaire politiek (naar haar aard conjunctuurpolitiek) en de loonpolitiek (die in feite niet veel meer dan conjunctuurpolitiek kan zijn). Het enige instrument van structuurpolitiek ten aanzien van de nationale spaar- en investeringsquote, dat binnen ook daar onontkoombare onzekerheidsgrenzen enig houvast kan bieden, is het budgettaire (inclusief fiscale) beleid, dat de sluitpostfunctie van de centrale overheid omvat. Wanneer wij ons afvragen, hoe het zal lopen met de door H. en S. besproken norm inzake het overschot op de lopende rekening, zijn de door hun aangehaalde beschouwingen van De Nederlandsche Bank en het Centraal Planbureau wel interessant, maar zal toch alleen de Miljoenennota straks opheldering kunnen geven over het al of niet continueren van het regeringsstandpunt.

Bussum.

C. GOEDHART.

Betwiste beleidsnorm

In de artikelen van Prof. Dr. A. Heertje en Drs. R. Schöndorff in „E.-S.B.” van 30 juni 1965 hebben wij aanleiding gevonden tot het nader bestuderen van de passages in de jaarverslagen van De Nederlandsche Bank sedert 1956, welke betrekking hebben op de norm, die kan worden gesteld aan het saldo op de lopende rekening van de Nederlandse betalingsbalans in verband met het structurele tekort in ons internationale kapitaalverkeer en de noodzakelijk geachte toeneming van onze goud- en deviezenvoorraad.

De argumentatie van de norm.

In het verslag van De Nederlandsche Bank over 1956 (voortaan afgekort tot N.B. - 1956) worden op blz. 48 als oorzaken van het structurele tekort op de kapitaalrekening genoemd:

- de aflossingen op de in de naoorlogse herstelperiode in het buitenland opgenomen kredieten;
- de verplichting Suriname en Nieuw-Guinea in hun ontwikkeling bij te staan;
- de investeringen in en kredietverlening aan het buitenland, welke vereist zijn voor de handhaving van een hoog exportniveau en voor het bevorderen van een intensief dienstenverkeer. (Dit laatste argument treffen we ook aan op blz. 53 van het verslag over 1957).

Ook werd toen reeds gewezen op mogelijke toekomstige internationale verplichtingen uit hoofde van bijstand aan minder ontwikkelde gebieden (N.B. - 1956, blz. 48).

De accentverlegging bij de motivering van de norm, waarop door Heertje werd gewezen (in „E.-S.B.” van 30 juni 1965, blz. 597), treffen wij reeds aan in het verslag over 1959, waar het begrip structurele kapitaalexport wordt omschreven als „de kapitaalexport en de buitenlandse hulp-

verlening waartoe een land zich uit hoofde van zijn welvaart verplicht acht, of waartoe zijn commerciële of politieke belangen het nopen” (N.B. - 1959, blz. 19). Deze internationalisatie van de argumentering gaat nog verder in het jongste verslag, waar het overschot op de lopende rekening van de betalingsbalans wordt beschouwd als „de nationale bijdrage aan de internationale kapitaalvoorziening” (N.B. - 1964, blz. 58/59).

Schöndorff betreurt het (in „E.-S.B.” van 30 juni 1965, blz. 598), dat in dit laatste verslag bij de argumentatie het zogeheten „trade-not-aid”-argument als mogelijk alternatief niet eens aan de orde komt. Wij moeten hem er dan echter op wijzen, dat zulks wel al is geschied in het verslag over 1961. Daar wordt namelijk t.a.v. een als „Rest van de wereld” betitelde groep van niet-industrielanden gezegd:

„Het is duidelijk dat het zeer grote importoverschot van deze landen, ..., slechts kan worden gehandhaafd op basis van een omvangrijke hulpverlening en kapitaalverschaffing. Dat deze landen in staat zouden zijn hun tekort op lopende rekening in belangrijke mate te verminderen door vergroting hunner export is niet waarschijnlijk; een sterk vergrote vraag naar grondstoffen is niet te verwachten en aan de industriële export der ontwikkelingslanden worden, helaas, in de industrielanden vaak nog handelsbelemmeringen in de weg gelegd” (N.B. - 1961, blz. 60).

De omschrijving en kwantificering van de norm.

In het verslag over 1956 werd de norm voor het overschot op de lopende rekening, behoudens baten uit kapitaalimport, becijferd op ten minste f. 600 mln. per jaar, waarvan f. 450 à f. 500 mln. voor de structurele behoefte aan kapitaalexport en ca. f. 150 mln. voor de trendmatige stijging van de deviezenreserve (N.B. - 1956, blz. 48/49).

In het verslag over 1958 wordt de norm voor het overschot op de lopende rekening gesteld op ten minste f. 500 à f. 600 mln. Schijnbaar is hier sprake van een verlaging der norm t.o.v. het verslag over 1956. In feite echter is het verschil ontstaan, doordat in het verslag over 1958 de berekeningen zijn geschied-op kasbasis (hetgeen een geraamd tekort op de structurele kapitaalrekening van ongeveer f. 400 mln. oplevert), terwijl in het verslag over 1956 (evenals in andere verslagen) de berekeningen op transactiebasis plaatsvonden (N.B. - 1958, blz. 49).

In het volgende verslag relateert De Nederlandsche Bank de norm voor het eerst aan het nationaal inkomen, waar vermeld wordt dat in het verslag over 1956 de norm voor de netto jaarlijkse structurele kapitaalexport van Nederland werd gesteld op een bedrag van ca. f. 475 mln., hetgeen toen reeds meer dan 1,5 pCt. van het nationaal inkomen vertegenwoordigde (N.B. - 1959, blz. 18).

In het verslag over 1959 wordt er tevens op gewezen, dat de in het verslag over 1956 gestelde norm voor het overschot op de lopende rekening „met het oog op de duidelijke groei van het uitgaande structurele verkeer, te zijner tijd stellig een verhoging (zal) dienen te ondergaan” (N.B. - 1959, blz. 56).

Twee jaar later wordt de norm inderdaad verhoogd en wel tot „circa f. 800 mln., dat is ongeveer 2 pCt. van het nationale inkomen” (N.B. - 1961, blz. 18). Deze norm wordt dan als volgt becijferd: ongeveer f. 750 mln. voor de uitgaande structurele kapitaalstroom minus ongeveer f. 150 mln. voor de inkomende structurele kapitaalstroom plus ruim f. 200 mln. voor de normatieve groei der monetaire reserves (N.B. - 1961, blz. 54/56). Reeds toen werd uitdrukkelijk gesteld, dat een dergelijke norm „uiteraard niets anders dan een gemiddelde (vormt) waaraan over een reeks van jaren ware te voldoen” (N.B. - 1961, blz. 56), iets wat Heertje constateert in het verslag over 1964. Interessant is het voorts te vermelden, dat voortaan het korte handelskrediet tot het incidentele kapitaalverkeer wordt gerekend (evolutie van de motivering?) (N.B. - 1961, blz. 56).

Weer twee jaar later wordt de raming van de structurele kapitaalexport echter weer verlaagd, wanneer gesteld wordt dat het redelijk is te *blijven* (!) rekenen met een „structurele kapitaalexport van ongeveer één procent van het nationale inkomen” (N.B. - 1963, blz. 67), dat in 1963 ongeveer f. 47 mrd. bedroeg. Er wordt echter niet expliciet „toegegeven” dat de raming wordt verlaagd. Uit het woord „blijven” zou men zelfs de indruk kunnen krijgen, dat er sprake is van continuering van vroegere ramingen. Zulks ten onrechte. Het geciteerde moet namelijk in verband worden gebracht met hetgeen bovenaan blz. 66 van datzelfde verslag wordt gezegd, nl. dat „het structurele kapitaalverkeer (in de jaren 1954-1963, A.D.) een tamelijk constant beloop vertoonde, op een gemiddeld niveau van ruim één procent van het nationale inkomen”. Bedoeld wordt dus, dat de ervaring der laatste tien jaren indiceert, dat het redelijk is ook in de toekomst een netto structurele kapitaalexport in die orde van grootte te verwachten. Kort gezegd: de netto structurele kapitaalexport zal ongeveer 1 pCt. van het nationaal inkomen *blijven* (bedragen), en de raming zal dus (ook) ongeveer 1 pCt. moeten worden.

In het volgende verslag wordt deze (nieuwe) raming kritisch bezien, waarna geconcludeerd wordt, dat er alle reden is „vast te houden aan de in de jaren vijftig tot ontwikkeling gekomen beleidsnorm, dat de lopende rekening van de betalingsbalans van Nederland, als ontwikkeld industrieel land, gemiddeld over een reeks van jaren een

overschot dient te vertonen dat — nog afgezien van een trendmatige groei van de deviezenreserves en van een eventuele verhoging van ontwikkelingshulp — ten minste gelijk is aan een uitgavensaldo in het structurele kapitaalverkeer van 1 pCt. van het nationale inkomen”.

Over het feit dat die norm sedert de jaren vijftig was gebaseerd op een raming van het uitgavensaldo in het structurele kapitaalverkeer van ongeveer 1½ pCt. van het nationaal inkomen, die pas in het verslag over 1963 werd verlaagd tot 1 pCt., wordt met geen woord gerept. Ook betreuren wij het met Schöndorff dat niet expliciet wordt gezegd, dat de netto structurele kapitaalexport ½ pCt. ten achter bleef in de jaren 1954/63 bij de beoogde (of althans geraamde, A.D.) kapitaalexport („E.-S.B.” van 30 juni 1965, blz. 598). Maar wij kunnen het niet met Schöndorff eens zijn als hij beweert dat men desondanks is blijven vasthouden aan de beleidsnorm, dat de lopende rekening een positief saldo moet vertonen ter grootte van 2 pCt. van het nationaal inkomen („E.-S.B.” van 30 juni 1965, blz. 599).

De realisatie van de norm.

Voor de jaren 1954/63 hebben wij een aantal twee-jaars-gemiddelden berekend voor de saldi op de lopende rekening en op de structurele kapitaalrekening en voor het nationaal inkomen, die wij in onderstaande tabel hebben gegroepeerd.

	Saldo lopende rekening in mln. glds.	Saldo struct. kap. rek. in mln. glds.	Grootte nat. inkomen in mrd. glds.
gemidd. 1954/55.....	510	-230	25,5
„ 1956/57.....	-672	-316	29,9
„ 1958/59.....	1.702	-382	34,0
„ 1960/61.....	942	-573	39,5
„ 1962/63.....	435	-329	44,9
„ 1954/63.....	583	-366	34,8
totaal 1954/63.....	5.727	-3.546	349,9

Bij de berekening van de gemiddelden baseerden wij ons op cijfers uit verslagen van De Nederlandsche Bank. Daarbij traden diverse moeilijkheden op, die verband houden met het uiteenlopen van de cijfers, welke voor een zelfde grootte in verschillende jaarverslagen worden aangetroffen en met de uiteenlopende wijze van groepering der cijfers in verschillende jaarverslagen. Niettemin blijkt het uit onze cijfers resulterende 10-jaarsgemiddelde vrij nauwkeurig overeen te stemmen met de totaalcijfers die De Nederlandsche Bank geeft voor de 10-jaarsperiode 1954/63 (in de tabel opgenomen op de onderste regel).

Uit de tabel blijkt duidelijk dat de jaren 1960/61 voor het structurele kapitaalverkeer een uitzonderlijk hoog uitgavensaldo vertoonden. Omdat De Nederlandsche Bank toen van mening was dat hierin een stijgende trend lag opgesloten, verhoogde zij destijds haar raming voor het toekomstige saldo op de structurele kapitaalrekening evenals haar norm voor het saldo op de lopende rekening (in absolute bedragen). Toen achteraf bleek dat hier geen sprake was van een stijgende trend, doch van een tijdelijke verhoging, werden na 1963 de raming en de norm weer verlaagd (in procenten).

De aanwending der overschotten.

Zowel Heertje als Schöndorff („E.-S.B.” van 30 juni 1965, blz. 596 resp. 599) beweren beiden, dat de zgn. „Holtrop-norm” door het kweken van overschotten op de lopende rekening, zonder compensatie via kapitaalexporten, heeft geleid tot een ophoping van liquiditeiten welke de

reële sfeer onder grote druk zet. Wij moeten hen dan echter verwijzen naar het verslag van De Nederlandsche Bank over 1963, waar er juist op wordt gewezen, dat „de netto baten uit het effectenverkeer geen aanwending hebben gevonden in de Nederlandse volkshuishouding doch slechts, voor zover nodig, hebben bijgedragen tot een versterking van de goud- en deviezenreserves en voor het overige naar het buitenland zijn teruggeleid”.

Dit laatste geschiedde op drieërlei wijze:

- toelating van buitenlandse emissies (f. 1,2 mrd.);
- vervroegde aflossing van overheidsschuld (f. 1,3 mrd.);
- netto kapitaalverstreking aan het buitenland door banken (f. 1,9 mrd.).

„Het resultaat was, dat de goud- en deviezenreserves niet met meer stegen dan de volgens de aanvaarde beleidsnormen wenselijk geachte aanvulling van deze reserves, ad f 2,6 miljard, terwijl daarnaast de positie tegenover het I.M.F. met een bedrag van f 0,5 miljard kon worden versterkt” (N.B. - 1963, blz. 67).

Conclusies en opmerkingen.

a. Bij de motivering van de norm voor het saldo op de lopende rekening is het accent steeds meer verlegd naar internationale aspecten.

b. Niet slechts in het verslag over 1964 wordt door De Nederlandsche Bank de norm gehanteerd als een middel voor een reeks van jaren; zulks geschiedde ook reeds in het verslag over 1961.

c. De norm is evenals de raming van de structurele netto kapitaalexport enkele malen gewijzigd naar aanleiding van de feitelijke ontwikkeling der kapitaalexport.

d. Hoewel ook De Nederlandsche Bank zelf in haar verslag over 1959 nog expliciet spreekt over een „norm voor de netto-jaarlijkse structurele kapitaalexport van Nederland” (N.B. - 1959, blz. 18) lijkt het ons toch beter om in dit verband niet over een norm, noch over een vereiste of beoogde kapitaalexport te spreken (zoals Heertje en Schöndorff doen), doch over een datum en over een verwachte of geraamde kapitaalexport. Uit deze raming van het tekort op de structurele kapitaalrekening kan dan eventueel een *norm* worden afgeleid voor het overschot op de lopende rekening. In deze trant schrijft De Nederlandsche Bank ook in haar meer recente jaarverslagen.

e. Tot een ongewenste ophoping van liquiditeiten, die de reële sfeer onder druk zou zetten, heeft de „Holtrop-norm” niet geleid. Integendeel, het beleid van De Nederlandsche Bank was erop gericht en is erin geslaagd de overschotten uit het incidentele kapitaalverkeer terug te leiden naar het buitenland.

f. Het incidentele kapitaalverkeer, dat aanleiding zou kunnen geven tot een afzonderlijke beschouwing, werd in het bovenstaande door ons niet behandeld.

's-Gravenhage.

A. M. DIERICK.

NABLUSSEN

Wij verheugen ons over de reactie van Prof. Goedhart op onze beschouwingen, omdat daardoor een openlijke discussie over een belangrijk aspect van het beleid wordt gestimuleerd. De opmerkingen van Goedhart helpen mee het inzicht te verbreiden dat we hier niet met een vraagstuk van economische analyse, maar met een politieke visie te doen hebben. Politiek in de ruimste zin van het woord. Niet mag uit het oog worden verloren dat in de

jaarverslagen van De Nederlandsche Bank bij voortduring de indruk is gewekt dat de structurele norm voor het overschot op de lopende rekening het resultaat is van een a-politieke analyse. Ook van het Centraal Economisch Plan gaat de suggestie uit van wetenschappelijke objectiviteit. Discussies als de onderhavige brengen duidelijk aan het licht dat de jaarverslagen en het C.E.P. evenzeer een onderdeel van het beleid uitmaken als bijv. de Miljoenennota.

Handhaaft men, gegeven de zgn. incidentele kapitaal- invoer van gemiddeld 1 pCt. van het nationaal inkomen over de laatste tien jaar, de norm op 2 pCt., dan kiest men op grond van een bepaalde visie vóór het toelaten van de buitenlandse inflatoire druk, waarbij men terzelfder tijd door middel van liquiditeiten-afromende staatsleningen een spaarpot vormt om een eventuele deflatoire buitenlandse druk op te vangen. De door ons naar voren gebrachte visie beoogde in een tijd van over-full employment de buitenlandse inflatoire druk te beteugelen, niet door de norm geheel af te schaffen, doch door haar te verlagen met het surplus uit het zgn. incidentele kapitaalverkeer. De spaarpot wordt dan minder groot, de overspanning echter ook.

Onze opmerking over de mogelijkheid dat diepte-investeringen op lange termijn kunnen worden gestimuleerd door loonsverhogingen beoogden niet een bepaalde optimistische gemoedstoestand tot uitdrukking te brengen — ook al heeft de feitelijke ontwikkeling de pessimisten gelogenstraft — maar om erop te wijzen dat in het Plan alternatieve mogelijkheden te weinig aan de orde komen.

Wat het ontwikkelingslanden-argument betreft, willen wij gaarne nog het volgende opmerken: technische hulp aan de „arme” landen in de vorm van bijv. machines, betekent een beperken van de bestedingen van de rijke landen, met name een investeringsbeperking in het binnenland. Dit zal te allen tijde de import uit de arme landen (grondstoffen) nadelig beïnvloeden. Wanneer men nu bovendien deze technische hulp wil financieren uit een overschot op de lopende rekening, komt nog duidelijker naar voren dat van een achterblijven van de import sprake is.

Goedhart heeft uiteraard gelijk dat onze artikelen wel op een merkwaardig moment het licht zien. Wij zijn van mening dat veel eerder al een discussie over dit onderwerp in ons land had moeten plaatsvinden. Nog afgezien van het feit of de ingrijpende Amerikaanse maatregelen inderdaad de Amerikaanse investeringen in Europa ernstig zullen doen afnemen, staat bij ons het ter discussie stellen van quasi-wetenschappelijke beleidsnormen voorop. Daarom meenden wij de publikatie van onze opmerkingen niet te moeten uitstellen tot ze ook „conjunctureel” goed zouden vallen.

Het artikel van Drs. Dierick is een nuttige aanvulling op onze beschouwingen en een waardevolle bijdrage tot de discussie. Niettemin neemt Dierick naar onze mening ten onrechte aan dat de norm in de loop der jaren verschillende malen is aangepast aan de ramingen van de structurele kapitaalexport. Nog in het verslag over 1962 wordt gesproken van „... de norm... neerkomende op circa 2 pCt. van het nationaal inkomen, ...”. In de verslagen over 1963 en 1964 wordt inderdaad gesproken over een structurele kapitaalexport van 1 pCt.; dat daarmee de norm lager dan 2 pCt. zou worden is niet gezegd.

Wat zijn conclusies onder e betreft verwijzen wij naar de hierboven reeds gemaakte opmerkingen.

Naarden.
Laren (N.H.)

A. HEERTJE.
R. SCHÖNDORFF.

Statistiek en het investeringseffect van het E.E.G.-landbouwbeleid

Het discussiepunt.

Door Wartna is de mening naar voren gebracht dat het beleid van de E.E.G.-Commissie zou kunnen leiden tot een agrarische autarkie ¹⁾. Op dit moment zijn de Euro-marktlanden evenwel nog niet zelfvoorzienend op het terrein van de landbouwproductie, zodat om die autarkie te bereiken een produktievergroting in de E.E.G.-landbouw noodzakelijk zou worden. Uitgaande van de veronderstelling van full employment der produktiefactoren zou dan voor die produktie-uitbreiding een transfer van produktiefactoren van de industrie naar de landbouw nodig worden. Dit betekent dat er in de landbouw extra geïnvesteerd zou worden met middelen die onttrokken moeten worden aan de industrie. Dit zou een vermindering van de industriële produktie tot gevolg hebben. De vraag is: hoeveel? Wartna heeft het verlies geschat op 8 à 9 pCt. van het E.E.G.-inkomen. Door mij zijn enkele bezwaren tegen deze schatting naar voren gebracht, resulterend in een schatting van het produktieverlies ter grootte van 2 à 3 pCt. van het E.E.G.-inkomen ²⁾. Deze bezwaren zijn echter door Wartna weggewuifd ³⁾. Aangezien het gaat om enkele theoretisch en politiek interessante onderwerpen heeft het zin de discussie voort te zetten.

De produktiefunctie.

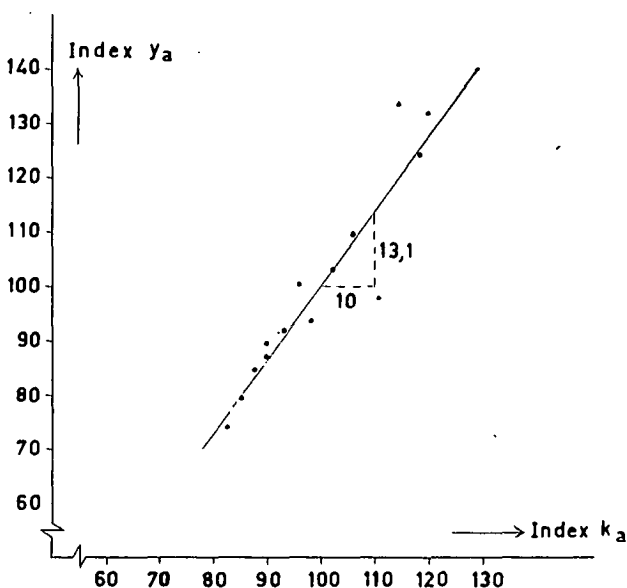
Bij de schatting van het investeringseffect speelt de zgn. produktiefunctie een belangrijke rol. Mogen wij Wemelsfelder geloven, dan vormt deze functie een soort theoretisch paradepaard, dat voor praktische dingen meestal weinig bruikbaar is ⁴⁾. Niettemin heeft het zijn nut dat de theorie der produktiefunctie bestudeerd wordt, al was het alleen maar om te kunnen begrijpen waarom men met dit paradepaard zo nu en dan op hol slaat. Wemelsfelder wil voor zijn stelling een uitzondering maken voor met statistische hulpmiddelen vastgestelde relaties tussen input en output. Het is echter zo, dat een deugdelijke statistische schatting niet mogelijk is zonder een theoretische analyse.

Het *principe* van de produktiefunctie is eigenlijk simpel, *de statistische vaststelling* ervan, en daarmee van het investeringseffect (of de kapitaal elasticiteit) in landbouw en industrie, is echter minder eenvoudig. Wartna heeft er niettemin een zeer eenvoudige methode voor. Hij zet de statistisch vastgestelde relatieve veranderingen in produktie per man ($\Delta y_a/y_a$) uit tegen de relatieve veranderingen van de hoeveelheid kapitaal per man ($\Delta k_a/k_a$) en vindt door deling de kapitaal elasticiteit. Volgen wij hem na dan krijgen wij fig. 1. Het blijkt dat er inderdaad een rechte past bij de waargenomen punten. De vraag is of het inves-

teringseffect gelijk is aan de waarde 1,31 die uit fig. 1 kan worden bepaald.

Het antwoord op deze vraag is neen: deze 1,31 meet het effect op de omvang der produktie van (1) de toegenomen hoeveelheid kapitaal per man en (2) de toepassing van een betere techniek (technische vooruitgang).

Fig. 1. Relatie tussen het verloop van de indices van kapitaal per man (k_a) en produktie per man (y_a)

Deze indices zijn berekend uit tabel 1, door het gemiddelde over de periode 1949-1962 = 100 te stellen. Duidelijk blijkt hieruit een „kapitaal elasticiteit” van ca. 1,31.

In werkelijkheid behoren de in fig. 1 aangegeven punten niet alle tot één produktiefunctie, maar zijn het punten van vrijwel steeds andere produktiecurves. Na 1949 heeft zich immers een technische vooruitgang voorgedaan die zich uit in een verschuiving van de produktiecurve. De totale verandering van de produktie per man van 1950-1960 is een gevolg van (1) verschuiving *van* de produktiecurve en (2) verschuiving *langs* die curve. Dit laatste is het effect van de intensivering, van het gebruik van meer kapitaal per man, m.a.w. alleen deze component geeft het eigenlijke investeringseffect aan. Om dit te meten zal het nodig zijn de invloed van de technische vooruitgang op de produktie uit te schakelen. Dit kan door toepassing van een door Solow ⁵⁾ ontwikkelde methode.

In tabel 1 is de invloed van de technische vooruitgang aangegeven als de A (t)-index. De mate van verschuiving der functie is daardoor bekend, waardoor de relatie tussen kapitaalintensiteit en de produktie per man vastgesteld kan worden. Daartoe wordt eerst de produktie per man (y_a) gecorrigeerd voor technische vooruitgang. Dit kan een-

¹⁾ „Een agrarische autarkie voor de Euromarkt” door Dr. J. A. Wartna in „E.-S.B.” van 10 februari 1965.

²⁾ „Gaat het landbouwbeleid werkelijk zo'n lastpost voor de E.E.G.-landen worden?” door Ir. P. C. van den Noort in „E.-S.B.” van 5 mei 1965.

³⁾ „Agrarische versus industriële investeringen in de E.E.G.” door Dr. J. A. Wartna in „E.-S.B.” van 17 mei 1965.

⁴⁾ Prof. Dr. J. Wemelsfelder: „Onaardige economie”, Amsterdam 1964, blz. 192.

⁵⁾ R. M. Solow: „Technical change and the aggregate production function” in „The Review of Economics and Statistics”, 1957, blz. 312.

TABEL 1.

*De produktie per man en de technische vooruitgang
in de Nederlandse landbouw, 1949-1962*

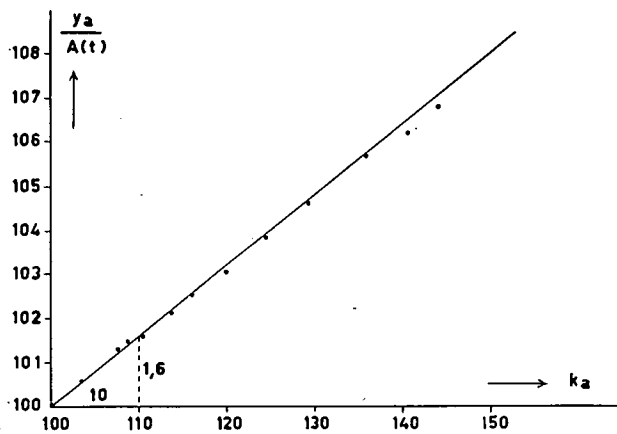
Jaar	Arbeid a)	Kapitaal a)	Netto prod. a) Arbeid	Kapitaal Arbeid	A(t) b)
1949	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
1950	99,1	103,0	105,7	103,9	105,1
1951	97,3	105,0	114,2	107,9	112,9
1952	95,8	104,2	119,6	108,8	118,1
1953	94,1	103,8	116,8	110,3	115,1
1954	92,4	105,2	122,9	113,9	120,5
1955	90,7	105,4	135,0	116,2	131,9
1956	89,0	106,8	125,6	120,0	122,0
1957	87,1	108,5	138,7	124,6	133,8
1958	84,4	109,4	147,3	129,6	141,0
1959	81,8	111,0	131,9	135,7	124,9
1960	80,1	112,2	180,5	140,1	170,1
1961	78,6	113,3	165,8	144,1	155,3
1962	73,7	114,5	177,3	155,3	—

a) Bron: J. Horryng en P. C. van den Noort: „De toeneming van de produktiviteit in de Nederlandse landbouw” in „Landbouwkundig Tijdschrift” van februari 1963.

b) A (t) = index van de technische vooruitgang in de landbouw (omvat ook de invloeden van weer en klimaatveranderingen).

voudig door y_a te delen door de A (t)-index. Dat gedeelte dat y_a méér is toegenomen dan A (t) geeft de invloed van de intensivering weer (zie fig. 2). Uit deze figuur kan worden afgelezen wat de invloed van de hoeveelheid kapitaal op de produktie is. Het blijkt dat dit investeringseffect ca. 0,16 à 0,17 is.

Fig. 2. Het verband tussen de „voor technische vooruitgang gecorrigeerde produktie per man” en de hoeveelheid kapitaal per man, volgens de gegevens van tabel 1

Hieruit blijkt een kapitaal elasticiteit van ongeveer 0,16.

Onder „pure competition” zal de kapitaal elasticiteit steeds gelijk zijn aan het aandeel van kapitaal in het inkomen. Dit heeft verder *niets* te maken met het al of niet van toepassing zijn van de Cobb-Douglasfunctie. Nu blijkt het aandeel van kapitaal (incl. grond) in de periode 1949-1961 in de Nederlandse landbouw gemiddeld inderdaad ca. 17 pCt. van het agrarisch inkomen te zijn geweest. In Nederland is dit aandeel mogelijk lager dan in de andere drie landen t.g.v. de pachtprijsbeheersing die het aandeel van grond in het inkomen sterk heeft gedrukt.

Technische vooruitgang en investeringen.

Het verwijt dat men mij nu zal maken is, dat die technische vooruitgang een gevolg zal zijn van de investeringen, zodat het zinloos is een onderscheid te maken in een investeringseffect en een effect van technische vooruitgang.

Wartna bijv. stelt in zijn artikel reeds: „De β -waarde kwantificeert het gemiddelde effect van de opeenvolging van nieuwe technieken (diepte-investeringen)”.

Ik ben van mening dat de technische ontwikkeling niet hecht verbonden is met de investeringen. Om dit duidelijk te maken moet eerst een eenvoudig onderscheid aangebracht worden bij het gebruik van het woord „kapitaal”. Het kan namelijk betekenen hoeveelheid koopkracht (vermogen), maar ook de hoeveelheid kapitaalgoederen. Het is een open deur intrappen indien vastgesteld wordt dat er voor eenzelfde vermogen zeer vele (alternatieve) investeringsmogelijkheden in kapitaalgoederen bestaan. Indien dus het bedrag dat voor nieuwe investeringen beschikbaar is vaststaat, kan de ondernemer kiezen of hij het zal vastleggen in de gebruikelijke kapitaalgoederen, of in nieuwe typen machines, werktuigen, installaties. Er doen zich bijv. in de landbouw verschillende mogelijkheden voor:

(1) Er vindt alleen uitbreiding van de kapitaalgoederen van het gebruikelijke type plaats ter grootte van 1 pCt. Het effect op de produktie zal zijn ca. 0,17 pCt.

(2) Er vindt behalve deze uitbreiding van de kapitaalgoederenvoorraad ook een verbetering van de techniek plaats waarvoor geen kapitaal is vereist (bijv. gebruik van nieuwe preparaten ter bestrijding van insecten en ziekten). De produktie neemt dan vanzelfsprekend met meer dan 0,17 pCt. toe. Dat meerdere is echter duidelijk geen investeringseffect, maar een gevolg van technische vooruitgang.

(3) Er vindt investering plaats in machines e.d. van een geheel nieuw type. Het effect op de produktie per man is groter dan 0,17 pCt. Dat meerdere is wederom geen investeringseffect; het heeft namelijk niets te maken met de vergroting van de hoeveelheid vermogen, maar met het gebruik daarvan. De ondernemer ging een nieuwe techniek toepassen en daartoe moest hij de hoeveelheid kapitaal vastleggen in nieuwe typen machines e.d. Het extra produktie-effect komt dus op rekening van de technische vooruitgang.

(4) Er vindt geen vergroting van de hoeveelheid vermogen per man plaats. De vrijkomende afschrijvingsgelden worden echter gebruikt voor aanschaf van de nieuwe type kapitaalgoederen die nodig zijn voor toepassing van de nieuwste techniek. Dit leidt tot een grotere produktie per man, terwijl de hoeveelheid kapitaal per man ongewijzigd is en er dus zeker geen investeringseffect aanwezig kan zijn. De vergroting van de produktie is het gevolg van een „innovation”: het op een betere wijze gaan gebruiken van dezelfde hoeveelheid kapitaal (koopkracht) en komt per definitie op rekening van de technische vooruitgang.

Hieruit volgt dat ingeval men, zoals Wartna, de relatieve toenames van y_a en k_a tegen elkaar uitzet (zie fig. 1) de regressiecoëfficiënt β een *onzuivere* schatting is van het investeringseffect (invloed van de vergroting van de hoeveelheid kapitaal per man) omdat ze tevens het effect van technische verbeteringen omvat, die los staan van de investeringen.

Wartna hanteert zijn β -waarde voor het geval er extra investeringen aan de landbouw worden toegevoegd. Het geval is ook denkbaar dat er middelen aan de landbouw worden onttrokken. Ook dan moet de β -waarde toepasselijk zijn. Stel nu het geval dat de hoeveelheid kapitaal per man weer teruggebracht wordt tot het peil van 1950. Op grond van Wartna's β -waarde zou de produktie per man ook weer terugvallen op het peil van 1950. Dit nu is

een onhoudbare consequentie: de technische vooruitgang die er sinds 1950 in de landbouw is opgetreden brengt immers mee dat in het jaar 1960 of volgende jaren met dezelfde hoeveelheid kapitaal per man als in 1950 een grotere produktie per man bereikt zal worden. De vermindering van de produktie per man zou dus minder zijn dan op grond van Wartna's schatting te verwachten was. Ook dit wijst erop dat het investeringseffect kleiner is dan de β -waarde uit tabel 2.

TABEL 2.

Tabel van β -waarden volgens Wartna

Land	β -waarde	
	landbouw	industrie
Nederland	1,31	0,97
België	1,06	0,75
West-Duitsland	0,31	0,83
Italië.....	0,47	3,61

Het investeringseffect in landbouw en industrie.

Bij een statistisch onderzoek is het vaak niet voldoende om de gegevens over twee grootheden maar tegen elkaar uit te zetten (of naast elkaar te leggen) ten einde de relatie tussen beide te vinden; er kunnen immers nog meer factoren een rol spelen. Bij de vraaganalyse bijv. kan men niet volstaan met tegen elkaar uit te zetten de marktprijzen en de gekochte hoeveelheden ten einde de prijselasticiteit te berekenen, daar ook andere factoren, zoals inkomensveranderingen, smaakveranderingen, bevolkingsgroei, een rol kunnen spelen.

Zo is het m.i. ook bij het onderhavige discussiepunt: men kan de produktie-elasticiteit van de factor kapitaal niet meten eenvoudig door de veranderingen in y_a en k_a tegen elkaar uit te zetten omdat hierbij ook andere factoren (bijv. de stand van de techniek) kunnen veranderen. Er zijn statistische methoden, waarbij men op redelijke wijze rekening kan houden met de veranderingen in de andere relevante factoren. De door mij toegepaste methode van Solow is hiervan een voorbeeld. Er zijn ook andere methoden, waarbij men bijv. tracht de gegevens aan te passen aan een Cobb-Douglasfunctie. Een overzicht van deze resultaten vindt men bij Aukrust ⁶⁾, Klein ⁷⁾ en Tinbergen ⁸⁾. De gevonden kapitaal elasticiteiten variëren van 0,20 tot 0,35. Er zal dus weinig of geen verschil zijn tussen de investeringseffecten in landbouw en industrie. Waarschijnlijk is de verhouding voor de E.E.G. gemiddeld: $\beta_i / \beta_1 = 0,30/0,20$ of $0,30/0,25$ in plaats van $3/1$, zoals Wartna meent.

⁶⁾ O. Aukrust: „Factors of Economic Development: A Review of Recent Research” in „Weltwirtschaftliches Archiv”, 1964, blz. 23-43.

⁷⁾ L. R. Klein: „An introduction to econometrics”, Englewood Cliffs 1962.

⁸⁾ Prof. Dr. J. Tinbergen: „International economic integration”, Amsterdam 1965, blz. 8.

Zelfs indien deze verhouding 1 zou zijn betekende dit nog niet dat het produktie-effect per man in de landbouw en industrie *absoluut* gezien gelijk is. Er staat slechts dat vergroting van de hoeveelheid kapitaal per man met 1 pCt. een gelijke *relatieve* toename van de produktie per man in de landbouw en industrie zou veroorzaken. Het absolute niveau van de produktie per man is echter niet gelijk in beide bedrijfstakken. Dit blijkt bijv. uit het feit dat het aandeel van de landbouw in de totale beroepsbevolking van de E.E.G. 21 pCt. bedraagt, terwijl zijn aandeel in het E.E.G.-inkomen slechts ca. 10 pCt. is.

Aangenomen dat de hoeveelheid kapitaal per man in landbouw en industrie niet veel verschillen (wat in Nederland vrijwel het geval is) zal dus het investeringseffect in absolute zin voor de industrie ruim tweemaal zo groot zal zijn als in de landbouw. Anders gezegd: de kapitaalcoëfficiënt zal in de landbouw ruim tweemaal zo groot zijn als in de industrie, hetgeen goed past bij de schatting van Wartna over de kapitaalcoëfficiënten.

Past men vervolgens mijn correctie voor de verhouding β_i / β_1 op zijn berekening toe, dan vindt men dat het produktieverlies in de industrie vermoedelijk 2 à 3 maal zo groot is als de produktiewinst in de landbouw van de E.E.G. De factor 7,5 die Wartna hierover geeft lijkt mij daarom een sterke overschatting. Aangezien de produktiewinst in de landbouw 0,8 à 1,0 pCt. van het E.E.G.-inkomen bedraagt, is het produktieverlies in de industrie te schatten op 1,6 à 3,0 pCt. in plaats van zijn 9,3 pCt.

Er is nog een andere kostencomponent, nl. het verschil in reële kostprijzen in de E.E.G. en daarbuiten. Ik handhaaf mijn bezwaren tegen Wartna's berekeningswijze, maar het gaat hier om een ondergeschikt bedrag (minder dan 0,5 pCt. van het E.E.G.-inkomen) dat de conclusies niet veranderen kan. Het is tot slot van dit artikel wel goed te wijzen op:

1. de omstandigheid dat agrarische autarkie geen doeleinde van het E.E.G.-beleid is en ook niet aangetoond is dat het huidige beleid noodzakelijk tot autarkie zal leiden ⁹⁾;
2. de onnauwkeurigheid van de gebruikte statistische gegevens en

3. het zeer globale karakter van de metingen.

Ik zou in deze berekeningen alleen een voorzichtige poging willen zien tot het kwantificeren van de economische effecten van een eventuele grotere mate van afsluiting van de Euromarkt. Waarschijnlijk heeft Wartna het ook niet anders bedoeld.

Wageningen.

P. C. VAN DEN NOORT.

⁹⁾ Het argument dat de handel tussen de E.E.G.-landen onderling meer is toegenomen sinds 1958 dan die tussen de E.E.G. en de rest van de wereld bewijst nog geen tendens naar autarkie. Zo iets zou zich in ieder geval voor moeten doen wil het vormen van de Euromarkt überhaupt succes hebben. Het openen van de grenzen tussen de Zes, zoals na 1958 geïmplementeerd is, moet daartoe immers gepaard gaan met grotere specialisatie tussen de zes landen en dit zal aanleiding zijn tot een grotere mate van intra-handel.

Schakel bij vacatures voor leidende functies steeds E.-S.B. in: in vrijwel elk groot bedrijf wordt dit blad veelvuldig gelezen.

Advertentie-opdrachten te richten aan:
ADVERTENTIE-AFDELING E.-S.B., POSTBUS 42, SCHIEDAM, TELEFOON (0 10) 26 02 60

De uitgaven voor het wetenschappelijk onderwijs

In vijftien jaar tijds is het bedrag, voor het onderwijs uitgetrokken op de rijksbegroting, ongeveer vertienvoudigd. Het geeft namelijk een stijging te zien van f. 0,3 mrd. in 1950 tot ca. f. 3,1 mrd. in 1965. Uitgedrukt in een percentage van de totale begroting betekent dit een toename van 7 pCt. tot ongeveer 20 pCt. Een nog duidelijker tendens tot stijgen vertonen binnen deze totalen de uitgaven voor het wetenschappelijk onderwijs; deze zijn in dezelfde periode 17 maal zo hoog geworden: f. 50 mln. resp. f. 850 mln. ¹⁾.

Deze sterke groei gaf het Centraal Bureau voor de

Statistiek aanleiding een onderzoek in te stellen naar de ontwikkeling van de overheidsuitgaven voor het wetenschappelijk onderwijs sinds 1930. In afwachting van een binnenkort te verschijnen rapport hierover, werden reeds enkele uitkomsten gepubliceerd ²⁾. Zij geven (zie bijgaande tabellen) o.a. een duidelijk beeld van de hoogte van deze uitgaven t.o.v. de totale onderwijsuitgaven, het nationaal inkomen en de totale bevolking, alsmede van de verdeling van deze uitgaven naar kostencategorie en faculteiten/studierichtingen.

Totale overheidsuitgaven voor het wetenschappelijk onderwijs uitgedrukt in procenten van de totale onderwijsuitgaven, in procenten van het nationaal inkomen, per hoofd van de bevolking en gesplitst naar kostencategorie

Jaar	Overheidsuitgaven t.b.v. universiteiten/hogescholen						
	totaal	in pCt. van de totale overh.-uitg. voor ond.	in pCt. van het nat. inkomen a)	per hoofd v. d. bev. in prijzen van 1958	exploitatie-uitgaven in pCt. v. h. totaal	invest. en inv. lasten in pCt. v. h. totaal	overige uitgaven in pCt. v. h. totaal
	in mln. glds.	in pCt.		in glds.	in pCt.		
1930	16	6,2	0,26	5,50	80	10	10
1938	13	6,5	0,24	5,00	78	9	13
1948	35	8,0	0,26	5,50	70	15	15
1956	129	9,8	0,44	13,00	63	23	14
1962	456	17,2	1,05	35,50	46	39	15
1965	850 b)	21,7	1,42	54,00	—	—	—

a) Tegen marktprijzen. b) Het totaal der begrote en suppletoir begrote bedragen.

Uitgaven van universiteiten en hogescholen, verdeeld naar kostencategorie en faculteit/studierichting, gemiddeld over 1962 en 1963 a)

	exploitatie- (+ overige) uitgaven	investeringen +/- inv. lasten	exploit. uitg. per faculteit in pCt. van totale exploit. uitgaven	invest. uitg. per faculteit in pCt. van totale inv. uitgaven	exploit. uitg. per student per faculteit b)
	in mln. glds.		in pCt.		in glds.
Alfa-richtingen:					
Godgeleerdheid	3	1	1	1	3.350
Rechtsgedleerdheid	9	4	3	2	2.550
Economie	10	6	4	3	1.950
Letteren	23	8	9	4	3.550
Interfaculteiten c)	13	6	5	3	2.450
Bèta-richtingen:					
Geneeskunde	86	55	32	31	14.250
Tandheelkunde	5	5	2	3	4.850
Diergeneeskunde	5	1	2	1	9.200
Wis- en natuurkunde	47	41	18	23	6.400
Technische wetenschappen	53	46	19	25	5.850
Landbouwkunde	13	4	5	2	9.550
Speciale instituten	1	4	0	2	
Totaal	269	180	100	100	

a) Het betreft hier de totale uitgaven der universiteiten/hogescholen, d.w.z. inclusief de 5 pCt. eigen bijdragen van de bijzondere universiteiten en hogescholen. b) Afgerond op f. 50. c) Hieronder mede begrepen de sociale studierichtingen.

Het aandeel van het wetenschappelijk onderwijs in het totaal van de uitgaven voor het onderwijs vertoont in de jaren dertig nauwelijks enige expansie; na de tweede wereldoorlog is het zowel absoluut als relatief voortdurend gestegen, van f. 35 mln. resp. 8 pCt. in 1948 tot ca. f. 850 mln. resp. 21,7 pCt. in 1965. Per hoofd van de bevolking betekent dit een stijging van f. 5,50 tot ongeveer f. 54 en uitgedrukt in een percentage van het nationaal inkomen een stijging van 0,26 pCt. tot vermoedelijk 1,42 pCt.

Het aandeel van de investeringsuitgaven in het totaal van de uitgaven voor het wetenschappelijk onderwijs is in de periode 1948-1963 gestegen van 15 pCt. tot 39 pCt.; significanter is deze stijging overigens in, hierboven niet

¹⁾ Met „uitgaven voor het wetenschappelijk onderwijs” worden hier bedoeld de uitgaven voor zover die door de overheid zijn gedaan.

weergegeven, absolute cijfers: van f. 5 mln. tot f. 212 mln. in 1963. In dezelfde periode liepen de exploitatie-uitgaven op van f. 24 mln. tot f. 254 mln.; relatief betekent dit echter een teruglopen van 70 pCt. tot 46 pCt. van het totaal.

De bèta-studierichtingen zijn het duurst. Alleen al de uitgaven, die gedaan zijn t.b.v. de geneeskunde, overtreffen het totaal van de uitgaven voor alle alfa-studierichtingen.

Economie studeren blijkt, althans wat de omvang der daaraan bestede uitgaven betreft, ook te zijn: economisch studeren. De economen onder de lezers van dit blad zal het wellicht een genoegen doen nu bevestigd te zien wat zij reeds lang vermoedden; hun maatschappelijke kosten zijn, vergeleken met die van hun collega academici, het laagst.

Schiedam.

P. A. DE RUITER.

²⁾ In het „Maandschrift” van juni jl.

De Duitse zeevisserij

Modernisering met hulp van de Staat

In de internationale zeevisserij heeft zich in een tijdsbestek van enkele jaren een revolutionaire ontwikkeling voltrokken. Weliswaar verliet men de „traditionele” visgronden niet, maar er werden nieuwe gebieden ontsloten onder de kusten van Groenland en Canada, of ver ten oosten van het noordelijke Spitsbergen (in de buurt van de Barentseilanden). De Noordzee werd een kustwater. Geweldige vloten voeren naar Labrador en opereerden in de kustwateren van Groenland, die de faam genoten voor de scheepvaart bijzonder verraderlijk te zijn. Spitsbergen was niet langer het einddoel van de stoutmoedigste vissers: zij drongen verder door in tot voorheen nog ontoegankelijk gewaande streken van de Noordelijke IJszee. Kotters en loggers werden op de achtergrond gedrongen. Men rustte vloten uit met vang- en fabrieksschepen, snelle transportvaartuigen, aanvoertrawlers: complete flottieljes, waarvan de onderdelen samenwerkten als afdelingen van grote industriële ondernemingen.

De grote vaart was geen begrip meer voor alleen vracht- en passagiersschepen. Visserijsschepen staken de oceaan over en bezochten visgronden op honderden mijlen van de thuishaven. Van trawlerkapiteins werd evenveel zeemanskunst vereist als van bevelvoerders van oceanreuzen. Er zijn oceanoverspannende ketens van visserijvaartuigen ontstaan en de Europese verbruiker is zich er vaak nauwelijks van bewust, dat zijn kabeljauw, duizend mijl ver weg, in de netten van moderne vissers werd gevangen.

De Duitse zeevisserij heeft van deze revolutionaire ontwikkeling in zoverre geprofiteerd, dat zij juist op de drempel van het nieuwe tijdperk van meet af aan moest beginnen. Duitsland had minder moeilijkheden met de ingrijpende omschakeling dan andere visserijmogendheden. Men begon weliswaar met een verouderde vloot, maar de nieuwbouw kon zich dadelijk op de toekomstige ontwikkeling instellen, terwijl andere landen (begrijpelijkerwijze) aarzelden de stap van gisteren naar morgen te doen — men behelpt zich, zolang het gaat. De Duitsers moesten echter meteen nieuwe wegen inslaan, hetgeen natuurlijk niet zonder strubbelingen verliep, maar het aanpassingsproces voltrok zich gemakkelijker en men had minder hinder van eeuwenoude tradities.

Bovendien droeg het visserijbeleid van de Westduitse overheid het zijne er nog toe bij. De regering verstrekke namelijk jaarlijks zgn. kwaliteitspremies ten bedrage van 25 mln. mark; zij bevorderde door subsidieverlening het slopen van verouderde scheepstypen en stelde ten behoeve van nieuw te bouwen schepen langlopende leningen tegen een lage rentevoet ter beschikking; de zeevisserijreders konden met staatshulp vang- en fabrieksschepen laten bouwen, waarvoor investeringen van 8 tot 9 mln. mark vereist waren, of opdracht geven tot de bouw van moderne trawlers die 3,5 tot 5 mln. mark kostten.

Wat is het resultaat van dit beleid geweest? De Duitse zeevisserijvloot (uitgezonderd loggers en kotters) omvat momenteel 147 eenheden met een totale inhoud van 113.289 BRT; hiervan zijn 92 schepen nog geen tien jaar oud. Er zijn 106 schepen van meer dan 600 BRT, 13 vaartuigen meten meer dan 1.000 BRT, terwijl 35 een-

heden (samen 39.696 BRT, dus meer dan eenderde van de totale capaciteit) beschikken over diepvriesinstallaties, vismeelinstallaties, fileermachines en inrichtingen voor de extractie van visolie. Daarnaast zijn nog 13 schepen (tezamen 11.922 BRT) in de vaart, die met diepvries- en vismeelinstallaties zijn uitgerust. De 85 vaartuigen (51.245 BRT) die geen speciale inrichtingen hebben, fungeren hoofdzakelijk als hulpschepen voor de drijvende visfabrieken — zij zijn te beschouwen als de „infanterie” van de moderne visserij, even onontbeerlijk als hun moederschepen, die 1.500 - 2.000 BRT meten.

In aantal is de vloot weliswaar kleiner geworden, maar de totale tonnage is toegenomen. In het afgelopen jaar werden bijv. 16 trawlers met 7.189 BRT gesloopt, terwijl slechts zes nieuwe in dienst werden gesteld — desondanks steeg de tonnage met 3.616 BRT. Schepen van 550 - 700 BRT kunnen zich nog juist handhaven, hoewel ook deze geleidelijk aan door grotere eenheden worden verdrongen. Dit is onvermijdelijk, omdat de zeevisserij het steeds verderop zoekt: niet minder dan 32,7 pCt. van de Duitse vangsten komt uit de wateren bij Groenland, Newfoundland en Labrador, 25,4 pCt. uit de Barentssee, de Bereneilanden en visgronden ten westen van de Far Oer. Het aandeel van de Oost- en de Noordzee, alsmede van de wateren ten oosten van Engeland, bedraagt nog slechts 41,9 pCt. of 226.620 ton. De rijkste visgronden voor kabeljauw en roodbaars, die tezamen 48,4 pCt. van de totale vangst uitmaken, zijn in veel verder afgelegen gebieden te vinden. De Noordzee blijft echter voor de haringvisserij nog steeds van grote betekenis. De Duitse vangsten bedroegen in het afgelopen seizoen 115.990 ton, of 21,4 pCt. van de totale visaanvoer. Ook hier stuit men echter op het verschijnsel dat de vangst zich gaat verplaatsen naar wateren op grotere afstanden.

De Duitse loggervloot telt 70 schepen (totaal 18.446 BRT): 25 motorloggers (tezamen 5.013 BRT) en 45 gecombineerde motorschepen (13.433 BRT); 30 loggers zijn nog geen tien jaar oud. Van de vloot van 70 loggers meet 41,4 pCt. meer dan 300 BRT.

Langs de kust van de Oost- en Noordzee vissen verder nog 1.117 motorkotters en 1.659 andere vaartuigen. De moderniseringsgraad is hier geringer dan bij de „hoge” zeevisserij, maar de Minister van Landbouw en Boswezen, Schwarz heeft op 20 april 1965 aangekondigd, dat de ontwikkeling van de kustvisserij sterker zal worden bevorderd, met het oog op de bijdrage tot de voorziening in de behoeften van de bevolking. Deze „kleine” zeevisserij brengt per jaar toch nog altijd bijna 150.000 ton vis op de Duitse markt. De vloot kan zonder veel risico worden uitgebreid, omdat de Bondsrepubliek niet minder dan 263.000 ton vis moet invoeren. Trekt men hiervan de export van 58.000 ton af, dan resteert een netto vraag van ruim 200.000 ton, die niet door vangsten van de eigen vloot wordt gedekt. De verhouding van eigen vangst (541.200 ton) tegenover de netto import (200.000 ton) laat dus veel ruimte voor een expansieve bevordering van de Duitse zeevisserij. De Duitse regering zal de mogelijkheden zeker niet onbenut laten.

Berlijn.

L. J. M. VAN DEN BERK.

**elk aandeel
'Vereenigd
Bezit van
1894'
vormt in
feite een
deskundig
samengestelde
aandelen-
portefeuille**

Dit is mogelijk, omdat 'Vereenigd Bezit' een beleggingsmaatschappij is, die de gezamenlijke inbreng van haar aandeelhouders belegt in circa 200 zorgvuldig geselecteerde fondsen. Zo doende wordt een belang verkregen bij tal van bedrijfstakken in binnen- en buitenland. Elk aandeel 'Vereenigd Bezit van 1894' verschaft U een aantrekkelijk rendement met beperking van risico.

Alle banken en commissionairs kunnen U inlichten.

**N.V. VEREENIGD
BEZIT VAN 1894**

BELEGGINGSMAATSCHAPPIJ

Westersingel 84, Rotterdam

*De voordelen van aandelenbezit
met beperking van risico*

INGEZONDEN STUK

De investeringen in de verkeerssector

In „E.-S.B.” van 21 april 1965 wordt een resumé gegeven van de C.B.S.-publikatie over bovengenoemd onderwerp in de „Maandstatistiek van verkeer en vervoer” van februari 1965. Gezien de toenemende belangstelling voor de verkeerssector is het toe te juichen, dat aan de activiteiten van het Centraal Bureau voor de Statistiek op dit gebied in „E.-S.B.” uitvoerig aandacht wordt besteed. De weergave van de cijfers in de vorm van een tabel met vermelding van een totaalcijfer is echter wat betreft de totale investeringen in de verschillende vervoerstakken minder gelukkig. Daardoor wordt namelijk de indruk gewekt, dat de cijfers onderling vergelijkbaar zouden zijn. Dit is echter niet het geval.

In de eerste plaats valt op, dat de investeringen in land- en waterwegen (nog) niet zijn opgenomen, terwijl bij spoor- en tramwegondernemingen de investeringen in de infrastructuur in de vermelde cijfers zijn begrepen. Het is bekend, dat in land- en waterwegen zeer grote bedragen worden geïnvesteerd. De orde van grootte van deze investeringen blijkt bijv. uit de Memorie van Antwoord van de Ministers van Verkeer en Waterstaat en van Financiën van 23 november 1964 inzake de instelling van een Rijkswegenfonds. Daarin worden de uitgaven over 1963 door de centrale overheid voor aanleg van wegen en oververbindingen geraamd op f. 164 mln., en die van de overige publiekrechtelijke lichamen voor aanleg en verbetering op f. 500 mln. Daarbij komen dan nog de investeringen in waterwegen.

In de tweede plaats ontbreken de investeringen in eigen en particuliere vervoermiddelen, die in feite ook op de verkeerssector betrekking hebben. Door een en ander is het aandeel van de investeringen in de verkeerssector in de totale nationale investeringen aanzienlijk groter dan uit de cijfers van het C.B.S. volgt.

Soest.

Drs. H. BOSMA.

NASCHRIFT

Het bestek van een artikel op de eerste redactionele pagina geeft veelal onvoldoende ruimte om meer uitvoerig op de inhoud van een besproken publikatie in te gaan.

De gegevens in de betrokken C.B.S.-publikatie resulteren uit investeringsenquêtes, die — op grond van praktische redenen, zoals van C.B.S.-zijde is medegedeeld — (nog?) slechts betrekking hebben op bedrijven, i.c. de investeringen door vervoers- en aanverwante bedrijven, alsmede door de P.T.T. De overheidsinvesteringen in land- of waterwegen vallen daar buiten (deze investeringen worden wel elders gepubliceerd, nl. in de „Nationale rekeningen” als „weg- en waterbouwkundige werken”). Om dezelfde reden valt ook de aanschaffing van vervoermiddelen voor eigen of particulier gebruik buiten beschouwing.

M. H.

**Adverteren in „E.-S.B.”
getuigt van
feeling voor marketing**

Internationale cursus over het vervoer in de Europese integratie

Door de Universiteit van Triëst wordt van 23 augustus-10 september a.s. voor de zesde achtereenvolgende maal een internationale cursus over het vervoer in de Europese integratie georganiseerd. Dit jaar staat de cursus in het teken van luchtvaart, zeescheepvaart en pijpleidingen en zullen in het bijzonder handelspolitieke aspecten en de jongste technische ontwikkelingen in de beschouwingen worden betrokken. De inleidingen worden gehouden door deskundigen uit het bedrijfsleven en van de Europese Gemeenschappen.

Voorwaarde tot deelname is een afgesloten universitaire opleiding of een gelijkwaardige beroepservaring. De kosten van de cursus bedragen L. 50.000, waarin onderbrenging met volledige verzorging in het studentenhôtel van de Universiteit van Triëst is begrepen.

Aanmeldingen kunnen geschieden bij Dr. E. Hackemann, 6 Frankfurt am Main 34, Mainzer Landstrasse 78; nadere inlichtingen kunnen worden verkregen bij Mej. Drs. Marjorie Mos van het Instituut voor verkeers- en vervoerseconomie, verbonden aan de Universiteit van Amsterdam, Herengracht 483, tel. (020) 65149.

Verkeer en vervoer

Op 14 oktober 1965 zal door de Economische Sectie van de Vereniging voor Statistiek — in Hotel Esplanade te Utrecht — een Economisch-Statistische Middag worden belegd, waarop gesproken zal worden over het thema „Verkeer en Vervoer”. Speciale aandacht zal worden besteed aan de problematiek rond het personenvervoer.

Het onderwerp zal worden ingeleid door:

Drs. G. G. J. Bos — Bedrijfseconometrist bij de N.V. van Doorne's Automobielfabrieken te Eindhoven;

Drs. J. W. H. Geerlings — Medewerker van de Afd. Econ. Onderzoek van de N.V. Nederlandsche Spoorwegen te Utrecht;

Drs. B. R. Smidt — Chef Afd. Economie van het Gemeentelijk Vervoer Bedrijf te Amsterdam.

Na de inleidingen zal er gelegenheid zijn tot discussie. Aan de van 13.30 tot 17.30 uur te houden bijeenkomst zal een gemeenschappelijke lunch voorafgaan. Belangstellenden zijn welkom. De toegangsprijs bedraagt voor niet-leden f. 2,50.

Geldmarkt.

In de maand juli toont de bankpapiercirculatie doorgaans een ander beeld dan in andere maanden. De normale beweging bestaat uit een stijging tijdens de laatste weken van de maand, het hoogtepunt wordt bereikt op de laatste dag, waarna een daling inzet. Omstreeks het midden van de maand bereikt de bankpapieromloop een laagtepunt, waarna de cyclus opnieuw begint.

In juli 1965 heeft de gebruikelijke daling niet plaats gehad. Het cijfer op 5 juli lag reeds iets hoger dan op 28 juli, op 12 en 19 juli stonden steeds omvangrijker bedragen uit. Vergelijkt men de zich in circulatie bevindende bedragen op 19 juli en 21 juni, dan blijkt een verschil van maar liefst f. 580 mln. te bestaan. Men mag aannemen dat dit bedrag de grotere behoefte aan bankpapier van het maatschappelijk verkeer in verband met de vakantie weer geeft.

Het behoeft geen betoog, dat een zodanige expansie invloed heeft op de geldmarkt. Zij vormt een sterk verkrapende factor. De banken moeten immers deze uitbreiding financieren. Het tègoed van deze instellingen bedroeg 19 juli f. 197 mln. — sedert 15 juli is het verplichte deposito f. 202 mln. — doch hiervan was f. 50 mln. door van De Nederlandsche Bank verkregen voorschotten in rekening-courant ontstaan. De banken hebben daarnaast door verkoop van valuta aan de Centrale Bank hun guldenkassen versterkt.

Het spreekt vanzelf, dat de rente voor daggeldleningen onder de geschetste omstandigheden een stijging laat zien. Van 3 pCt. op 3 juli werd de rente in twee etappes tot 4 pCt. verhoogd. Dit laatste percentage schijnt voor de commissie, die de tarieven vaststelt, het maximum te zijn. De markt gaat er echter wel eens boven uit.

Kapitaalmarkt.

Na het enerverende eerste halfjaar is op de emissiemarkt een zekere rust ingetreden. De alsmaar stijgende rente en de minder fraaie koersvorming van aandelen op de Amsterdamse beurs gaan in de overwegingen klaarblijkelijk steeds meer meespelen. Grotere terughoudendheid is hiervan het gevolg.

Men kan de plotseling groeiende belangstelling voor Russische obligaties die voor 1918 zijn uitgegeven en die destijds ook voor Nederlandse beleggers grote aantrekkelijkheid bleken te bezitten, doch die nimmer door het communistische regime werden erkend, nauwelijks als een lichtpuntje zien. Het blijft uiterst speculatief te verwachten, dat betaling van achterstallige rente en aflossing nog eens op korte termijn haar beslag zal krijgen.

Schakel bij vacatures voor leidende functies steeds E.-S.B. in: in vrijwel elk groot bedrijf wordt dit blad veelvuldig gelezen.

Advertentie-opdrachten te richten aan:

ADVERTENTIE-AFDELING E.-S.B., POSTBUS 42, SCHIEDAM, TELEFOON (010) 26 02 60

Indexcijfers aandelen. (1953 = 100)	30 dec. 1964	H. & L.	16 juli 1965	23 juli 1965
Algemeen	405	410 — 357	369	366
Internationale concerns	568	583 — 505	519	513
Industrie	355	371 — 320	332	332
Scheepvaart	146	155 — 136	145	143
Banken en verzekering	236	243 — 187	201	197
Handel enz.	170	180 — 162	171	169

Bron: A.N.P.-C.B.S., Prijscourant.

Aandelenkoersen a).				
Koninklijke Petroleum	f. 158,20		f. 138,50	f. 136,60
Philips G.B.	f. 145		f. 124,70	f. 120,20
Unilever	f. 141,80		f. 137,10	f. 134,90
A.K.U.	454 ³ / ₄		445	446
Expl. Mij. Scheveningen	220		209	206
Hoogovens, n.r.c.	541		493	493 ¹ / ₂
Kon. Zout-Ketjen, n.r.c.	911 ¹ / ₂		—	865 ¹ / ₂
Amsterdam-Rotterdam Bank	f. 66,10		f. 61	f. 59,10
Nationale Nederlanden, c.	784		609 ¹ / ₂	591
Robeco	f. 224,40		f. 218	f. 217

New York.				
Dow Jones Industrials	874		880	864

Rentestand.				
Langlopende staatsobligaties b) ..	5,17		5,59	5,62
Aandelen: internationales b) ..	3,4			
lokales b) ..	3,3			
Disconto driemaands schatkist- papier	3 ⁷ / ₁₀		4 ³ / ₈	4 ¹ / ₂

a) Aangepast voor kapitaalwijzigingen.

b) Bron: Amsterdam-Rotterdam Bank.

C. D. JONGMAN.

VOOR RECLAME

kan men te veel
en ook te weinig uitgeven

*

De meeste mislukkingen
zijn vaak het gevolg van het LAATSTE

STICHTING HET NEDERLANDSCH
ECONOMISCH INSTITUUT
opgericht 1929
Pieter de Hoochweg 118, Rotterdam-6, tel. (010) 256520

Het Nederlandsch Economisch Instituut verricht research met het doel te komen tot in de praktijk uitvoerbare oplossingen voor vraagstukken op het gebied van:

Europese integratie	ruimtelijke ordening
afzet en prijs	investeringsplanning
vestigingsplaats	verkeer en vervoer
rentabiliteit en kostprijs	gemeentefinanciën
structuur van bedrijfstakken	ontwikkelingsprojecten
conjunctuur	industrialisatie
loon- en salarisbeloofde	arbeidsmarktverhoudingen
efficiency	consumptiegewoonten

Deze en soortgelijke onderzoeken worden verricht door een omvangrijke en ervaren wetenschappelijke staf welke, waar gewenst, samenwerkt met specialisten uit andere vakgebieden.

Opdrachten worden aanvaard van het bedrijfsleven, de overheid en instellingen, zowel in binnen- als buitenland.

MARPLAN division of McCANN-ERICKSON (NEDERLAND) N.V.

WESTBLAAK 32 — ROTTERDAM-2,
zoekt, voor zo spoedig mogelijke indiensttreding,

Research Project Director

voor de zeer gevarieerde werkzaamheden die in het belang van tal van vooraanstaande nationale en internationale relaties worden verricht.

Vereisten: universitaire opleiding; meerdere jaren ervaring op alle terreinen van marktonderzoek in de ruimste zin van het woord; alsmede de capaciteiten om zich, zowel schriftelijk als mondeling, goed in het Engels uit te drukken.

Sollicitaties, uitsluitend schriftelijk, vergezeld van curriculum vitae, aan de Directie.

Abonneert U op DE ECONOMIST

Maandblad onder redactie van

Prof. P. Hennisman,
Prof. A. M. de Jong,
Prof. F. J. de Jong,
Prof. P. B. Kreukniet,
Prof. H. W. Lambers,
Prof. J. Tinbergen,
Prof. G. M. Verrijn Stuart,
Prof. J. Zijlstra.

*

Abonnementsprijs f. 30; voor studenten f. 15.

*

Abonnementen worden aangenomen door de boekhandel en door uitgever

**DE ERVEN F. BOHN
TE HAARLEM**

KWANTITEIT of KWALITEIT?

Wanneer het U vooral om de kwantiteit van de reacties op door Uw onderneming geplaatste personeelsannonces gaat, dan menen wij er goed aan te doen U tevoren te moeten afraden deze annonces in „E.-S.B.” te plaatsen. Honderden reacties voorspellen wij U beslist niet.

Wilt U echter een indruk hebben van de kwaliteit van de binnenkomende reacties, dan zal het U interesseren dat talrijke grote ondernemingen regelmatig „E.-S.B.” inschakelen als medium voor het oproepen van functionarissen op hoog niveau. De ervaring leert deze bedrijven namelijk dat een oproep in „E.-S.B.” geplaatst, een prima selectie van het aantal reacties betekent, hetgeen een niet onbelangrijke aanwijzing is wat betreft het „aanbod”.

Zoekt U het in de kwaliteit van de reacties op Uw personeelsannonces, dan geven wij U ernstig in overweging om „E.-S.B.” als medium in te schakelen.

Advertentie-afdeling
E.-S.B.
Postbus 42 — Schiedam

MORET DE JONG & STARKE

Amsterdam
Apeldoorn
Dordrecht
's-Gravenhage
Groningen
Heerlen
Leeuwarden
Meppel
Rotterdam
Terneuzen
Tilburg
Utrecht

Eerste Nederlandse Accountantskantoor van 1883

vraagt op korte termijn voor de **ORGANISATIE-
AFDELING** te Rotterdam een

jong medewerker
of
eerste assistent

met veelzijdige ervaring in organisatie-
werk; gevorderde N.I.v.A.-studie wordt op prijs gesteld.
Leeftijd 25 - 35 jaar.

Brieven met uitvoerige inlichtingen aan
Moret, de Jong & Starke, Keizerstr. 9, Rotterdam-1.

weverij de ploeg nv ploegstoffen

vraagt voor de afdeling marktonderzoek
een aankomend

statistisch analist

hij zal onder leiding van de chef
meewerken aan de verdere ontwikkeling
van een gericht marktonderzoek.
dit betekent: goede mogelijkheden
voor eigen ontplooiing en ontwikkeling

nodig hiervoor:
middelbare schoolopleiding
gerichte belangstelling
gevorderde studie statistisch analist
bedrijfservaring, liefst in de commerciële
sector

solliciteren: per brief, te richten aan de
chef personele zaken van

weverij de ploeg nv

bergeyk (N.Br.)

HOLLANDSCHE SOCIETEIT VAN LEVENSVZERKERINGEN N.V.

A^o 1807

.... meer dan
anderhalve eeuw
levensverzekering

HOOFDKANTOOR
Herengracht 475, Tel. (020) 22 13 22, AMSTERDAM C.
HEAD OFFICE FOR CANADA
Holland Life Building
1130 Bay Street, Tel. WA 5-4511, TORONTO.

Bij de DIENST DER HAVENS EN HANDELS-
INRICHTINGEN van AMSTERDAM, kantoor
houdende in het Havengebouw, vacceert de functie van:

ADJUNCT-HOOFD

VAN DE ECONOMISCHE AFDELING

Gegadigden dienen een academische opleiding te hebben genoten, in staat te zijn leiding te geven en goede contacten met derden te onderhouden.

Leeftijd omstreeks 35 jaar.

Voorts dienen zij ervaring te hebben opgedaan in economisch onderzoek, bij voorkeur in de vervoers-economische sector.

Maandsalaris: minimaal f. 1.202,—,
maximaal f. 1.763,—,

exclusief 5,3% huurcompensatie en 4% vakantietoelage.

De A.O.W./A.W.W.-premie is voor rekening van de Gemeente.

Aanstelling boven het minimum is niet uitgesloten.

Sollicitaties onder no. I 6898. te richten aan de Directeur der Gem. Personeelsvoorziening, Sarphatistraat 92, Amsterdam-C.

34.2

Efficiency

bespoedigt
Uw contacten
met gegadigden

★

Indien
Uw telefoonnummer
in Uw annonce
moet worden
opgenomen,
vermeld dan
tevens het

NETNUMMER

GEMEENTE ROTTERDAM

Bij de Drinkwaterleiding vacceert de betrekking van

administratief hoofdambtenaar

De taak omvat o.a. : Het geven van leiding aan een aantal administratieve afdelingen.

Het opstellen en verstrekken van periodieke en incidentele bedrijfsinformaties.

De verdere mechanisering van de administratie.

Het vervangen van de bedrijfseconoom-administrateur bij diens afwezigheid.

Vereist wordt: Een goede theoretische opleiding van tenminste middelbaar niveau, zomede ervaring in een leidinggevende administratieve functie. Kennis van moderne machinale hulpmiddelen.

minimum diploma-eisen: Staatspraktijk diploma voor Bedrijfsadministratie of akte M.O. boekhouden of vergevorderd met de studie voor accountantsdiploma N.I.V.A. of V.A.G.A.

Leeftijd: Niet ouder dan 45 jaar.

Salarisgrenzen: f 1.224,— - f 1.685,— per maand, exclusief huurcompensatie en vakantietoelage.

Aanstelling boven het minimum is afhankelijk van leeftijd en ervaring.

Sollicitaties binnen 14 dagen onder nr. 362 te zenden aan de chef van het bureau Personeelvoorziening, stadhuis, Rotterdam.